

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ - TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Dopady hospodářské krize na irskou ekonomiku

Impacts of the Economic Crisis on the Irish Economy

Student: Eva Ester Lukášová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2012

Zadání bakalářské práce

Student: **Eva Ester Lukášová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Dopady hospodářské krize na irskou ekonomiku**
Impacts of the Economic Crisis on the Irish Economy

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Hospodářská krize ve světě
 3. Irská ekonomika před krizí
 4. Příčiny propadu Irska a průběh krize
 5. Důsledky krize a nápravná opatření
 6. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

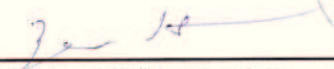
FOSTER, John Bellamy a Fred MAGDOFF. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, 2009. Ekonomie. ISBN 978-80-902831-1-4.
KIRBY, Peadar. *Celtic tiger in collapse: explaining the weaknesses of the Irish model*. 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan, 2010. International political economy series. ISBN 978-0-230-23744-5.
MAC SHARRY Ray, Padriac WHITE a Joseph J. O'MALLEY. *The making of the Celtic tiger: the inside story of Ireland's boom economy*. Cork: Mercier Press, 2000. ISBN 1-85635-231-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Eva Ester Lukášová

Eva Ester Lukášová

Obsah

1	Úvod	4
2	Hospodářská krize ve světě.....	6
2.1	Obecná charakteristika krizí	6
2.2	Vznik finančních a měnových krizí obecně	7
2.3	Světová krize	8
2.4	Dopady světové krize	14
3	Irská ekonomika před krizí	17
3.1	Cesta ke „keltskému tygroví“	17
3.2	Období ekonomického boomu	19
3.3	Slabiny „keltského tygra“	24
4	Příčiny propadu Irska a průběh krize.....	29
4.1	Finanční regulace.....	29
4.2	Bankovní krize.....	31
4.3	Fiskální krize	36
5	Důsledky krize a nápravná opatření.....	39
5.1	Dopady světové krize v Irsku	39
5.2	Nápravná opatření.....	45
6	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury	50
	Seznam tabulek	
	Seznam grafů	
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	

1 Úvod

Globální ekonomická krize sužuje svět již od roku 2008. Hospodářské krizi předcházela hypoteční krize a světová finanční krize. S příchodem světové ekonomické krize došlo k největšímu hospodářskému poklesu od Velké hospodářské krize z 30. let 20. století.

Irsko patřilo po dlouhou dobu k ekonomicky nejúspěšnějším zemím Evropy. Zažívalo ekonomický boom, životní úroveň obyvatelstva se zvyšovala. Mnohdy bylo dáváno za příklad ostatním zemím Evropské unie. S nástupem světové finanční krize a následné světové hospodářské krize nastal strmý propad. Irsko se řadí k zemím, na které měla světová krize největší dopad. Z prosperující ekonomiky se rázem stala jedna z nejzadluženějších zemí.

Cílem této bakalářské práce je zjistit dopady světové krize na irskou ekonomiku.

Pro dosažení cíle práce je použita metoda deskriptivní. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První, teoretická část se věnuje hospodářské krizi ve světě obecně. V této kapitole jsou popsány různé charakteristiky krizí a mechanismus jejich vzniku. Následně jsou zde uvedeny jednotlivé příčiny světové krize. Dále je tato kapitola věnována dopadům jak světové finanční, tak hospodářské krize na celý svět.

Druhá část je již věnována samotnému Irsku. Je zde uveden stručný hospodářský vývoj země v průběhu 20. století. Podstatná část kapitoly se zabývá obdobím ekonomického boomu Irska, které bývá často označováno jako „keltský tygr“. Je zde popsáno několik nejdůležitějších příčin obrovského hospodářského vzestupu země. V této kapitole jsou také rozebrány některé slabiny „keltského tygra“.

Další kapitola se již věnuje finanční krizi, jejím příčinám a průběhu. V kapitole je popsán problém finanční regulace a s ním související bankovní krize. Další část této kapitoly je věnována krizi veřejných financí a daňové politice Irska.

V závěrečné části jsou vyloženy dopady světové krize a uskutečněná a navrhovaná opatření. Světová krize postihla mnoho sektorů irské ekonomiky, vybrány byly ty, které krize zasáhla nejvíce. Pozornost je opět věnována veřejným financím Irska, tentokrát z pohledu dopadů krize. K dalším sektorům, které jsou zkoumány, patří soukromý sektor, jak z pohledu za dlužení, tak z pohledu spotřeby. Popsány jsou dopady krize také na vývoj

produkce, ekonomické úrovni, zahraničního obchodu. Část je věnována i obyvatelstvu, jak krize ovlivnila míru nezaměstnanosti a jaký měla dopad na migraci obyvatel. Druhá část této závěrečné kapitoly je zaměřena na nápravná opatření. Jedná se o nápravná opatření, která byla již irskou vládou uskutečněna a také ta, která se mají teprve uskutečnit.

2 Hospodářská krize ve světě

Světová hospodářská krize postihla svět v roce 2008. Není to však jediná krize, se kterou se jednotlivé ekonomiky musely potýkat. O rok dříve byly Spojené státy postiženy hypoteční krizí, která následně přerostla ve světovou finanční krizi.

2.1 Obecná charakteristika krizí

V rámci vymezení pojmu krize, je důležité rozlišovat mezi termíny krize a recese, protože často dochází k jejich záměně. Recese je období, kdy reálný HDP klesá dvě a více po sobě jdoucích čtvrtletí. Krize je situace, kdy je pád ekonomického růstu náhlý a velmi prudký (Jurečka et al., 2009).

Globální ekonomická krize zasáhla svět v roce 2008. Předcházela jí světová finanční krize, která měla své počátky na hypotečním trhu v USA. Pokud v zemi nastane finanční krize, může jít o tři různé typy krizí nebo o jejich kombinaci. Finanční krize může být měnová, bankovní a dluhová krize (Cihelková, 2008).

Měnová krize znamená hlubokou devalvaci či znehodnocení měny, je doprovázena ztrátou devizových rezerv nebo zvýšením úrokových sazeb (Cihelková, 2008). Měnové krize jsou zapříčiněny zvláště liberalizací pohybu kapitálu ve světě (Holman, 2011). S měnovou krizí se v 90. letech 20. století potýkaly Mexiko, Brazílie a největší měnová krize vypukla v jihovýchodní Asii (Kunešová a Cihelková et al., 2006).

Pokud v zemi hrozí krach bank, jedná se o bankovní krizi (Cihelková, 2008). Bankovní krize jsou zapříčiněny nadměrnými půjčkami na aktiva, jejichž cena je nadhodnocená. Krize je doprovázena slabou finanční regulací a nedostatečným bankovním dohledem (Kunešová a Cihelková et al., 2006). Může být způsobena také rychlým odlivem depozit z bank, protože hrozí, že banky nebudou schopny splácet své závazky. V tomto případě se krize řeší odkladem splácení závazků nebo státní pomocí (Cihelková et al., 2009). Bankovní krize většinou předchází měnovým krizím (Cihelková, 2008).

Dluhová krize nastává, když daná země není schopna splácet svůj veřejný či soukromý zahraniční dluh (Cihelková, 2008). V 80. letech 20. století se do dluhových

problémů v důsledku ropných šoků dostalo mnoho rozvojových zemí. Na konci devadesátých let se do dluhové krize dostaly některé země Latinské Ameriky, například Argentina a Brazílie (Jeníček a Foltýn, 2010).

Finanční krize a spekulativní útoky postihují nejvíce země, které mají nadhodnocený, málo pružný nebo fixní měnový kurz, nachází se ve špatné rozpočtové situaci, mají vysoký zahraniční dluh (Kunešová a Cihelková et al., 2006).

Světová finanční krize patří do systematických krizí a je kombinací měnových, bankovních a dluhových problémů. Finanční krize se tedy týká jen jednoho problému, světová finanční krize zahrnuje krize několika sektorů hospodářství (Kalínská et al., 2010).

V roce 2007 se Spojené státy potýkaly s hypoteční krizí, která se následně přelila do celého světa. Finanční krize posléze přerostla do dalších odvětví světového hospodářství a vyústila ve světovou ekonomickou krizi. Ta je charakterizována snížením domácí poptávky, deflací, bankrotem velkých firem, recesí, snížením světového exportu a importu (Kalínská et al., 2010).

Centrálně plánované ekonomiky trpěly v 80. letech 20. století všeobecnou ekonomickou a politickou krizí, jejíž příčiny byly zaostávání v moderních technologiích, nedostatek pracovní síly, zastaralé centrální řízení a odkládání hospodářských reforem (Cihelková et al., 2009).

2.2 Vznik finančních a měnových krizí obecně

Příčinou finančních krizí je rostoucí globalizace světového hospodářství a liberalizace kapitálových toků (Kunešová a Cihelková et al., 2006). Liberalizace pohybu kapitálu sice přináší větší investiční možnosti, zároveň však přenáší rizika finanční nestability (Cihelková et al., 2009). Svět se v minulém století potýkal s řadou finančních krizí, mnoho zemí bylo postiženo krizí hlavně v 90. letech (zasaženy krizí byly například tzv. nově industrializované země). Síla těchto krizí i náklady s nimi spojené se neustále zvyšují (Kunešová a Cihelková et al., 2006).

Finanční krize často vzniká v zemích, kam plyne velké množství krátkodobého kapitálu. Pokud se objeví zprávy o nezdravém vývoji ekonomiky, investoři začnou

odcházet, aby se vyvarovali znehodnocení měny. Daná země pak reaguje na úbytek kapitálu tím, že devaluje měnu. To má negativní vliv na schopnost splácet dluhy a vede k dovozu inflace ze zahraničí. Centrální banky provádí kursové intervence. Kvůli rostoucím úrokovým sazbám nejsou podniky schopny splácet své úvěry v domácí měně, a to vede k nárůstu zahraničních půjček. Země zasažené krizí pak musí požádat o úvěr vyspělé země nebo mezinárodní finanční instituce, protože nejsou schopny krizi samy vyřešit. Země jsou vůči odlivu spekulativního kapitálu zranitelnější, pokud vykazují vysoké deficity běžného účtu platební bilance. Ovšem i vysoké přebytky běžného účtu mohou mít za následek tlak na zhodnocení měny a to může vést ke snížení konkurenceschopnosti země (Cihelková et al., 2009).

Finanční krize se může do dalších zemí přenést několika způsoby. Krize se může přenášet pomocí obchodních a investičních kanálů, může dojít k čisté nákaze či k monzunovému efektu. Přelévání krize pomocí obchodních a investičních kanálů nastává, když se krize přenáší mezi obchodními partnery - po devalvaci měny v jedné zemi klesá konkurenceschopnost dalších zemí. Dále klesá poptávka po dovozu z partnerských zemí, také trhy těchto zemí ztrácejí důvěru investorů. Monzunový efekt znamená, že se do zasažených zemí šíří negativní vliv z globálního prostředí (Cihelková et al., 2009).

Ekonomika je schopnější předcházet či bránit se finančním krizím, pokud je dobře připravená a hlavně, dokáže-li pružně reagovat na náhlé změny vnějších podmínek, které ovlivňují rovnovážnost a dynamiku vnitřní ekonomiky. Schopnost čelit krizi se odvíjí od toho, zda daná země zastává zdravou a dlouhodobě udržitelnou makroekonomickou politiku, zda má fungující trh zajištěný legislativou a vynutitelností práva s odpovědností investorů a jak kvalitní je její dohled nad bankovním a finančním systémem (Kunešová a Cihelková et al., 2006).

2.3 Světová krize

Světová krize měla dvě etapy – světovou finanční krizi a globální ekonomickou krizi. Světová finanční krize nastala v roce 2007 prasknutím hypoteční bubliny ve Spojených státech. Průběh finanční krize v mnoha zemích vypadal podobně kvůli propojenosti finančních trhů. Globální ekonomická krize, která následovala po světové finanční krizi, probíhala v různých státech odlišně. Krize nezasáhla svět rovnoměrně,

nejvíce se projevila v rozvinutých zemích, tranzitivních ekonomikách a v rozvojových zemích, které jsou závislé na zahraničním kapitálu. Menší vliv měla krize na země Asie a Latinské Ameriky (Kalínská et al., 2010).

Světová finanční krize měla příčin hned několik a nelze tudíž určit jediného viníka. Ekonomové uvádějí různé důvody, které se dokonce někdy rozcházejí. Podle Kalínské (2010) jsou základní příčiny vzniku krize monetární politika americké centrální banky (Fed), zvyšující se spotřeba a zadlužování spotřebitelů ve vyspělých zemích, deregulace ve finančním sektoru v USA a vznik nových forem financování, chybné hodnocení nových finančních instrumentů ratingovými agenturami a investory, postavení rozvojových zemí. Podle Woodse (2010) ke krizi přispěla politika hypotečních společností Fannie Mae a Freddie Mac, zákon o komunitním reinvestování, pozitivní diskriminace při poskytování půjček, obecná podpora spekulací ze strany státních institucí, daňová soustava, která zvýhodňuje vlastníky nemovitostí a finanční regulace - podle něj krizi nezavinil volný trh, ale státní zásahy do tržních mechanismů.

Monetární politika americké centrální banky

Centrální banka Spojených států amerických bývá v souvislosti se vznikem světové krize kritizována kvůli snižování úrokových sazeb, které následně dlouhodobě udržovala na velmi nízké úrovni (Kalínská et al., 2010). Centrální banka takto jednala, aby oživila ekonomiku po prasknutí bubliny informačních technologií v roce 2001. Svými intervencemi, kdy díky nízkým úrokovým sazbám jsou úvěry velmi levné a dostupné, podporovala přehnané riskování, spekulace a zadlužení. Banka tímto jednáním mylně informovala investory o podmínkách na trhu, protože umělé snížení úrokových sazeb centrální bankou neodráží skutečný stav spotřebitelské poptávky a ekonomiky obecně. Tím směřoval tok kapitálu do neudržitelných podnikatelských projektů, protože podnikatelé investovali i do takových projektů, které se zdály ziskové i když ve skutečnosti nebyly. Z krátkodobého hlediska se zdá snižování úrokových sazeb jako ideální, protože vznikají nové investiční projekty a zvyšují se ceny akcií a nemovitostí. Je to však jen uměle vyvolaný růst a v dlouhodobém horizontu podnikatelé zjišťují, že nemůžou dokončit své projekty. Dochází tak k narušování tržní rovnováhy. (Woods, 2010).

Chování Freddie Mac a Fannie Mae

K jednoduššímu poskytování úvěrů přispěly také organizace Federální národní hypoteční asociace (Fannie Mae) a Federální společnost pro hypoteční půjčky (Freddie Mac). Obě společnosti mají daňové a regulační úlevy a spoustu jiných státních výhod. Tyto státem podporované podniky kupují hypotéky od bank. V 90. letech 20. století Fannie Mae snižovala nároky na bonitu hypoték, které od bank nakupovala. Tím pobízela banky, aby začaly poskytovat hypotéky s nižšími nároky na splácení. Tato organizace měla pomoci zpřístupnit hypotéky i žadatelům s nízkými a středními příjmy, kteří by obvykle na standardní půjčku nedosáhli (Woods, 2010).

Poté, co tyto organizace hypotéku odkoupí, si ji buď ponechají ve svém portfoliu, nebo ji prodávají dál investorům v podobě MBS (mortgage-based securities), což jsou specializované dluhopisy. Investor, který si takovýto cenný papír koupí, získá podíl z různých hypoték, které jsou svázané dohromady. Tyto dluhopisy byly považovány za málo rizikové, protože byly složeny z hypoték z různých regionů. Nepředpokládalo se totiž, že by došlo k poklesu hodnoty cen nemovitostí po celé zemi. Banka pak díky penězům, které získala z prodeje hypoték společnosti Freddie Mac či Fannie Mae, mohla poskytnout další hypoteční úvěry. Díky tomu byly hypoteční půjčky dostupnější, kvůli umělému přesměrování zdrojů však docházelo k nárůstu cen nemovitostí (Woods, 2010).

V roce 2006 však ceny nemovitostí začaly klesat. K tomu vzrostl počet nesplacených hypoték. MBS ztrácely svou hodnotu a tím se snižovala i hodnota portfolia investorů (Woods, 2010).

Zákon o komunitním reinvestování

Tato legislativa, která byla přijata v USA, také přispěla k rozšíření rizikovějších úvěrů. Komerční banky podle tohoto zákona musely poskytnout úvěry znevýhodněným skupinám obyvatel v určité míře. Kdyby tak neučinily, hrozila jim žaloba. Banky tak snižovaly nároky na získání úvěrů (Woods, 2010).

Uvolňování bankovních standardů nezůstalo jen u půjček pro znevýhodněné obyvatele, ale přeneslo se i do úvěrů pro bohatší klienty. Tím pak získali snazší přístup k cenným papírům spekulanti. Dostupnost hypoték také zvýšila ceny nemovitostí

a to přilákalo zase další spekulanty. Spekulativní nákup nemovitostí tvořil asi čtvrtinu celkového realitního trhu. Spekulace podpořily také hypotéky s variabilní úrokovou sazbou. V případě takových hypoték je na začátku úroková sazba nízká a po několika letech ji banka zvýší. Spekulanti však nemovitost prodali dřív, než došlo ke zvýšení úrokové sazby (Woods, 2010).

Chování spotřebitelů ve vyspělých zemích

Jednou z mnoha příčin světové finanční krize bylo chování spotřebitelů ve vyspělých zemích. Ve velké míře se jedná především o zadlužování obyvatel USA. Zvyšující se zadluženost se projevovala už několik desítek let. Reálné příjmy domácností v letech 1999-2005 klesaly, ale spotřeba stále rostla, lidé žili nad své poměry. Podíl nesplacených spotřebitelských dluhů vůči disponibilním příjmům byl v roce 1975 62 %, v roce 2005 dosahoval víc než dvojnásobek – 127 %. Nejvyšší dluhové zatížení se týkalo rodin ve střední příjmové skupině. Rostoucí dluhové zatížení rodin vede k nesplacení závazků a osobním bankrotům. Největší podíl zadlužení se týkal primárního bydlení. Na konci 90. let a po roce 2000 dluh na bydlení nepřetržitě rostl. Lidé se zadlužovali také na kreditní karty, míra zadlužení rostla také u spotřebitelských úvěrů (například půjčky na koupi automobilu a studentské půjčky). K vyšší zadluženosti přispěl také fakt, že se snížili nároky na získání úvěru. Dříve, když lidé žádali o hypotéku, museli předem platit vysokou zálohu, v roce 2005 platili jen 2 % z prodejní ceny a velká část žadatelů neplatila zálohu žádnou (Foster a Magdoff, 2009). Pro zájemce byl hypoteční úvěr dostupnější také proto, že získat hypotéku bylo možné téměř bez poskytnutí osobních dokladů a informací o příjmu. Makléři byli totiž motivováni prodat co nejvíce hypoték, protože získávají provizi z objemu poskytnutých úvěrů (Kohout, 2010). Také stát motivoval domácnosti ke koupi domu přes hypoteční úvěr, protože si mohly z daní odečíst úrok z hypotéky (Woods, 2010).

Rostoucí zadluženost způsobila strmý nárůst hypotečních úvěrů na bydlení, v důsledku toho v roce 2005 mezi říjnem a prosincem vzrostla čistá hodnota hypotečních půjček o 1,1 bilionu dolarů a celková hodnota splatného hypotečního dluhu vzrostla na 8,66 bilionů dolarů. Nárůstem hypotečních úvěrů vznikala hypoteční bublina. Ta se projevovala rostoucími cenami domů a zároveň přibýváním refinancování nemovitostí. S touto hypoteční bublinou souvisí i hyperspekulace, kdy se lidé zadluží

nákupem finančních aktiv, aniž by toto zadlužení bylo podloženo skutečnými příjmy – tito lidé pouze předpokládají růst cen finančních aktiv, které nakoupili. Takovýchto spekulantů stále přibývalo, kupovali domy za účelem prodeje za vyšší cenu (Foster a Magdoff, 2009).

V roce 2007 hypoteční bublina splaskla, ceny nemovitostí začaly klesat a hypoteční splátky se zvyšovaly. Lidé nedokázali splácet své hypotéky, blížila se globální ekonomická krize (Foster a Magdoff, 2009).

Vznik nových forem financování

V sedmdesátých letech Vládní národní hypotéková asociace (Ginnie Mae) vytvořila první cenné papíry, které byly zajištěné hypotékami. Sloučila tak poskytnuté hypotéky do společného fondu a poté vydala dluhopisy. Díky tomuto novému finančnímu nástroji získala asociace výnosy z hypoték ihned od kupců dluhopisů a nemusela čekat desítky let, až bude hypotéka dlužníky splacena. Ti, kteří si takovéto dluhopisy koupili, za to získali podíl na velkém množství výnosů od tisíců majitelů nemovitostí, kteří spláceli hypotéky. Takto bylo možno sloučit nelikvidní aktiva a přeměnit je do likvidních aktiv na volném trhu - vznikly cenné papíry zajištěné hypotékami. Tomuto procesu se říká sekuritizace (Roubini a Mihm, 2011). Hypotéky, které byly poskytovány méně bonitním žadatelům, byly často refinancovány pomocí sekuritizace (Kalínská et al., 2010). Hypoteční banky tak mohly poskytovat úvěry téměř všem. Tyto hypoteční úvěry byly velmi dostupné, ale také velmi rizikové. Sekuritizace totiž riziko nerozptýlila, jak se předpokládalo (Kohout, 2010).

Sekuritizaci začaly využívat také Freddie Mac a Fannie Mae, dále investiční banky, makléřské firmy a stavební společnosti (Roubini a Mihm, 2011).

Největší boom sekuritizace nastal v 90. letech a po roce 2000, kdy se rozšířila na úvěrové kreditní karty, studentské půjčky, půjčky na nákup automobilu, korporátní úvěry, úvěry s vysokou finanční pákou a průmyslové a obchodní úvěry (Roubini a Mihm, 2011). V tomto období také začaly banky vydávat do oběhu kolateralizované dluhové obligace (CDO), které se skládaly z nízko rizikových, středně rizikových a vysoce rizikových hypoték (Foster a Magdoff, 2009).

Také došlo k rozvoji finančních institucí, které poskytovaly podobné služby jako banky, ale nebyly chráněné Centrální bankou USA a byly tedy velmi rizikové (Kalínská et al., 2010).

Chybné hodnocení finančních nástrojů ratingovými agenturami

Ratingové agentury hodnotily dluhopisy MBS (mortgage-based securities) (Woods, 2010) a CDO (Foster a Magdoff, 2009) velmi vysoko, často jim dávaly hodnocení AAA. Obligace CDO se skládala z různě rizikových hypoték, předpokládalo se tak minimální riziko a dostala tak vysoké hodnocení. Investice vypadaly bezpečně díky geografickému a typologickému rozptýlení dluhového portfolia. Ve skutečnosti však tato aktiva byla značně riziková. V době, kdy ceny nemovitostí stále stoupaly kvůli nízkým úrokovým sazbám americké centrální banky, byly tyto hypotéky bonitní, a tak je agentury hodnotily vysoko (Woods, 2010).

Moody's, Fitch a Standard & Poor's - významné ratingové společnosti - nadhodnocovaly cenné papíry zajištěné hypotékami. Dávat vyšší hodnocení pro ně bylo výhodné, protože pak získávali odměny od posuzovaných subjektů. Chybné hodnocení těchto aktiv však nebylo způsobeno jen zkorumpovaností ratingových agentur. Pro ratingové společnosti bylo obtížné posoudit tyto cenné papíry, protože to byly nové finanční nástroje a nebyl dostatek historických údajů o jejich míře nesplácení. Šlo především o nové exotické složité cenné papíry kryté hypotékami a aktivy, které investiční banky poprvé vytvořily v osmdesátých letech (Roubini a Mihm, 2011).

Krise rizikových hypoték započala v roce 2007. Zvyšoval se počet lidí, kteří nebyli schopni splácet své závazky. Počet nesplacených hypoték začal stoupat. Hodnota těchto cenných papírů klesala. Ratingové agentury zpětně začaly snižovat rating bank. Došlo ke krachu poskytovatelů rizikových hypoték - například společnosti American Home Mortgage. Také standardní cenné papíry (hypotéky na bydlení, komerční hypotéky, portfolia kreditních karet, půjčky na auto, studentské půjčky a jiné formy spotřebitelských úvěrů) na tom byly špatně. V roce 2008 se kvalita aktiv dále snižovala. V důsledku zhoršování hodnocení strukturovaných finančních produktů docházelo ke krachu burzovního trhu a ztrátám bank. Bankám se snížila hodnota jejich portfolií o miliardy dolarů (Roubini a Mihm, 2011).

2.3.1 Světová finanční krize

V roce 2007, v době finální fáze hypoteční bubliny, se finančními institucemi šířila panika. Nikdo totiž nevěděl, kde všude se nacházejí špatná finanční aktiva. Do spekulace s americkými cennými papíry krytými hypotékami byl zapleten celý svět (Foster a Magdoff, 2009).

Krize se začala rozšiřovat dál, do dalších sektorů hospodářství. V roce 2008 začala krachovat americká investiční banka Bear Stearns (Woods, 2010). Vláda ji však před pádem zachránila (Kohout, 2010). Došlo k pádu Freddie Mac a Fannie Mae, (Woods, 2010). Do konce roku 2008 se krize rozšířila do dalších zemí - do Číny, Japonska, Irska, Islandu. Příčinou bylo zhroucení úvěrů a také to, že svět se potýkal se zásadními problémy. Po celém světě se objevovala realitní bublina, předlužené banky, nadměrné schodky běžného účtu a nadhodnocené měny. V Evropě vysoce rizikové půjčky poskytovaly banky Rumunska, Maďarska, Ukrajiny a pobaltských států (Roubini a Mihm, 2011). Začaly krachovat další hypoteční a investiční instituce, a to nejen ve Spojených státech, ale také ve Velké Británii nebo Islandu (Kalínská et al., 2010). Centrální banky se snažily ostatní banky zachránit. V roce 2007 Evropská centrální banka poskytla úvěr v hodnotě asi 150 miliard eur padesáti bankám. Centrální banka USA poskytla 60 miliard dolarů (Roubini a Mihm, 2011). V případě banky Northern Rock však finanční podpora nepomohla a Bank of England ji musela nakonec odkoupit (Kohout, 2010). Na Islandu zkrachovaly tři největší finanční instituce – Glitnir, Landsbanki a Kaupthing (Kalínská et al., 2010). Recese, která se ve Spojených státech prohlubovala, začala pronikat také do dalších zemí - nejdříve do těch, které jsou velmi závislé na vývozu výrobků zpracovatelského průmyslu, také došlo k poklesu poptávky u vývozců komodit na Blízkém východě (Roubini a Mihm, 2011).

2.4 Dopady světové krize

Vlivem krize došlo ke snížení výkonnosti ekonomiky, snížil se růst HDP. Další dopad hospodářské krize na ekonomiky byl značný nárůst deficitu státních rozpočtů. Došlo k tomu hlavně u zemí eurozóny – Řecku, Irsku, Španělsku a Portugalsku. Krize

měla za následek také snížení míry zaměstnanosti ve většině zemí a snížení mezinárodního obchodu (Kalínská et al., 2010).

Následkem světové ekonomické krize je vysoká míra nezaměstnanosti. I když v roce 2008 jak v eurozóně, tak v celé Evropské unii došlo dokonce k nárůstu zaměstnanosti oproti roku 2007, v mnoha členských zemích došlo k poklesu zaměstnanosti. Byly to například Maďarsko, Spojené království, Španělsko a Irsko. V roce 2009 vzrostla nezaměstnanost oproti roku 2008 v celé Evropské unii o 1,1 (na 7,9 %) procentního bodu a v eurozóně o 1,3 procentního bodu (na 8,5 %). Nejvyšší míra nezaměstnanosti byla zaznamenána ve Španělsku – 15,5 %. A nejvyšší nárůst nezaměstnanosti v roce 2009 oproti roku 2008 nastal v Lotyšsku, Irsku a Španělsku. V případě Irska a Španělska byl značný nárůst nezaměstnanosti zaviněn především prasknutím bubliny na hypotečním a finančním trhu (Evropská komise, 2009a).

Také ve Spojených státech došlo k nárůstu nezaměstnanosti. V roce 2009 se míra nezaměstnanosti zvýšila na 9,3 % oproti roku 2008, kdy dosahovala 5,8 procent (The World Bank, 2012a).

Krize měla vliv na růst HDP. U některých zemí došlo k velkému propadu tempa růstu HDP. V roce 2009 činil pokles HDP v Evropské unii i v eurozóně 4,0 %, ve Spojených státech 2,9 % (Evropská komise, 2009b) v Japonsku 6,3 % (BusinessInfo, 2011). Pobaltské státy zaznamenaly velký propad – Estonsko a Lotyšsko sice už v roce 2008 vykazovaly pokles HDP, ale v roce 2009 se dostaly do dvojciferných čísel, kdy pokles HDP činil v Estonsku 10,3 % a v Lotyšsku 13,1 %. V Litvě byl pokles HDP 11,0 %. Také Irsko zaznamenalo velké zpomalení; meziroční pokles HDP činil 9,0 % (Evropská komise, 2009b).

Během krize evropský veřejný dluh zůstával stabilní v poměru k HDP, nicméně jeho nominální výše rostla. K růstu veřejného dluhu také přispěla finanční pomoc bankám a finančnímu sektoru. V Evropě se tak zvýšil podíl veřejného dluhu na HDP z 60 % v roce 2007 na 82 % v roce 2011. V USA poměr veřejného dluhu na HDP za toto období vzrostl z 63 % na 102 %. Prasknutí bubliny odhalilo, že hospodářský růst je postaven ve velké míře na dluhu (BusinessInfo, 2011).

Nápravná opatření Evropské unie, která mají pomoci překonat důsledky finanční a ekonomické krize, se zaměřují především na posílení managementu hospodářské politiky

v EU i v eurozóně. Nutné je také zavést širší a posílený dohled nad makroekonomickými politikami, strukturálními reformami a nad daňovými a fiskálními politikami. EU zavede také nové mechanismy prosazování pro země, které nedodržují předpisy (BusinessInfo, 2011).

Legislativní opatření se skládají z šesti právních předpisů, do nichž patří reforma Paktu stability a růstu, další se zaměřují na oblast fiskální politiky a na odhalování případů makroekonomické nerovnováhy v EU a eurozóně (BusinessInfo, 2011).

Konkrétní země zvolily různá nápravná opatření. Francie a Španělsko se zaměřily na půjčky podnikům a veřejné investice. Německo zvýšilo sociální výdaje a výdaje na politiku zaměstnanosti. Největší podíl výdajů ve Velké Británii směřoval na snížení DPH (Cupalová, 2009).

V roce 2010 většina zemí vykazovala růst, který se povedl nastartovat silnými globálními opatřeními a pružnosti rozvíjejících se ekonomik. V roce 2011 však znovu došlo k výraznému zpomalení světové ekonomiky (BusinessInfo, 2011).

3 Irská ekonomika před krizí

Před příchodem světové krize dosahovalo Irsko vysoké ekonomické úrovně a zažívalo ekonomický boom. Tomuto období růstu však předcházela doba, kdy Irsko patřilo ke slabším ekonomikám Evropy a ke konvergenci k vyspělým západním zemím docházelo velmi pomalu téměř až do konce 90. let. Následně se však Irsko dostalo do popředí a patřilo k nejúspěšnějším zemím Evropy.

3.1 Cesta ke „keltskému tygroví“

Ekonomický vývoj Irska byl velmi specifický. Nepodobal se sousedním zemím ani zemím OECD. Vývoj irské ekonomiky můžeme spíše srovnat se zeměmi východní Asie či Latinské Ameriky. Podle asijských tygrů se také irskému boomu na začátku 90. let 20. století říká „keltský tygr“. Stejně jako u asijských tygrů i v Irsku došlo k industrializaci později než v západní Evropě. Můžeme jej zařadit do skupiny nově industrializovaných zemí (Kirby, 2010).

K rozdílnému vývoji přispěla i demografická situace Irska. V průběhu 19. a 20. století docházelo k velkému snížení počtu obyvatel vlivem emigrace. Ve 20. století se emigrace snižovala v závislosti na vývoji irské ekonomiky. V 50. a 80. letech, kdy došlo k ekonomickému poklesu, ročně emigrovalo asi 1 % populace. Naopak v době ekonomického boomu v 70. a 90. letech docházelo i k čisté imigraci obyvatelstva. Po roce 2000 tvořili imigranti dokonce 10 % celkové populace (Kirby, 2010).

Než však došlo k velkému ekonomickému boomu, Irsko patřilo k nejchudším zemím Evropy s nesrovnatelně nižší životní úrovní. Od 30. let 20. století využívalo nástroje protekcionismu, které pomohly zvýšit růst zaměstnanosti v průmyslu. V 50. letech se však protekcionistická politika začala bortit, došlo ke snížení růstu zaměstnanosti (Barry, 2003) a k obrovské emigraci obyvatel, kdy emigrovalo ročně až 50 tisíc lidí (Kirby, 2010). V této době také docházelo k velmi nízkému růstu produkce, ročně rostla přibližně 1,7 procenty (Barry, 2003). Ke slabému růstu se přidaly další potíže jako například problémy s platební bilancí. Irsko potřebovalo zásadní změnu a na konci 50. let přešlo z protekcionismu na liberalismus (Kirby, 2010).

Liberalizace byla pro Irsko zásadní. Díky ní se z Irska stala otevřená ekonomika. Od konce 50. let až do začátku 70. let 20. století se ekonomika nacházela v expanzi s rychlým tempem růstu. Životní úroveň se během 60. let zvýšila o 40 procent. Přechodu z uzavřené ekonomiky na liberalizaci pomohla žádost o vstup do Evropského společenství v roce 1961 a vstup do AIFTA (Anglo-Irish Free Trade Agreement). AIFTA pro zemi znamenala snížení celních bariér, importních kvót a volný obchod s Velkou Británií v roce 1975 (Mac Sharry, White a O'Malley 2000). Do země přicházeli zahraniční investoři z Německa a hlavně z USA (Barry, 2003). Od 60. let bylo Irsko ekonomikou s velkým přílivem přímých zahraničních investic. Tím, že byla země zaměřena na přímé zahraniční investice, však docházelo k zanedbání domácího průmyslu (Kirby, 2010).

Transformace země znamenala také snížení závislosti ekonomiky na zemědělství a nástup dominance průmyslu. V této době docházelo k nárůstu obyvatel a ke snížení emigrace. Přestože se výkonnost ekonomiky značně zvýšila, mezi 60. a 70. lety nedošlo k růstu zaměstnanosti, protože zvýšení zaměstnanosti v průmyslu a ve službách se vyrovnalo s úbytkem zaměstnanosti v zemědělství (Mac Sharry, White O'Malley, 2000).

Ekonomiku nepříznivě ovlivnily ropné šoky. První ropný šok v letech 1973-1974 znamenal zvýšení cen ropy. Vláda zvyšovala výdaje, aby udržela poptávku na stejné úrovni. Důsledkem ropných šoků byl slabý růst, vysoká inflace, zvyšující se nezaměstnanost a nárůst zadlužení (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000). V roce 1977 sice došlo ke značnému snížení deficitu státního rozpočtu, díky zvýšení daní a oživení ekonomiky, ale v následujících letech se vláda nevrátila ke snaze o vyrovnaný rozpočet, ale využívala keynesiánskou politiku. To znamenalo velké daňové úlevy a zvýšení veřejných výdajů (Barry, 2003). S druhým ropným šokem přišlo i snížení ekonomického růstu a zvýšení deficitu státního rozpočtu. Vzrůstal státní dluh a došlo ke zhoršení platební bilance (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000). V Tab. 3.1 můžeme vidět, že podíl vládního dluhu na HDP měl vrůstající tendenci. V roce 1981 dosahoval podíl dluhu na HDP 81,8 % a v roce 1987 již 107 %. V důsledku snížení růstu HDP došlo i k podstatnému zvýšení nezaměstnanosti, v roce 1986 dosahovala 17 %. Irsko se nacházelo v krizi veřejných financí, kterou překonalo na konci 80. let (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Tab. 3.1 Podíl vládního dluhu na HDP (v %)

1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
81,8	87,3	97,1	102,7	104,6	104,4	107,0

Zdroj: OECD (vlastní zpracování)

3.2 Období ekonomického boomu

Období „keltského tygra“ se datuje od roku 1987 a trvalo až do roku 2001. V tomto období prožívalo Irsko největší ekonomický boom. Hospodářský růst pokračoval až do roku 2007 (Kirby, 2010).

V roce 1995 bylo Irsko nejrychleji rostoucí ekonomikou Evropy. V letech 1994-1998 roční růst HDP převyšoval průměr EU. Inflaci se dařilo udržovat na nízké úrovni (Coleman, 2003). Země byla také velmi atraktivní pro investory. V polovině 90. let bylo Irsko považováno za jednu z nejúspěšnějších ekonomik v získávání zahraničních investic v klíčových sektorech jako je elektronický, farmaceutický průmysl a finanční služby (Kirby, 2010).

Před obdobím ekonomického boomu trpěla země vysokou nezaměstnaností. V 80. letech dosahovala míra nezaměstnanosti až 17 %. Kvůli vysoké emigraci se také potýkala s téměř nulovým přírůstkem pracovní síly. V 80. letech se také země nacházela v recesi a uzdravování ekonomiky bylo zpočátku pomalé. V roce 1993 se však značně zvýšila míra zaměstnanosti a díky tomu došlo k růstu životní úrovně (Kirby, 2010).

Jedna z příčin obrovského ekonomického boomu byl vysoký příliv přímých zahraničních investic. Další faktory, které přispěly k pozitivnímu vývoji ekonomiky, byly vstup Irska do Evropského společenství, ekonomický boom USA, utvoření sociálního partnerství (Kirby, 2010), rozvoj vzdělávacího systému (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Reformy ve vzdělání

Konec šedesátých let byl ve znamení reformy ve vzdělání. Irsko bylo totiž dlouhá léta pozadu i co se týče vzdělávání. Velkým problémem byla hlavně nerovná možnost vzdělávání. Děti z chudších rodin neměly stejné podmínky jako ostatní. V té době

docházelo k velkým změnám v ekonomice kvůli přechodu na volný obchod a také kvůli přípravám na vstup do ES. Zvýšením výdajů do vzdělávání došlo ke zlepšení lidského kapitálu a ke zvýšení kvalifikace pracovní síly. Vysoce kvalifikovaná pracovní síla byl pak jeden z důvodů, proč bylo Irsko tak atraktivní pro zahraniční investory v následujících desetiletích (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Příliv zahraničních investic

Brzy po liberalizaci začala být ekonomika Irska tažena hlavně přímými zahraničními investicemi. Nové mezinárodní firmy, které přišly do země, pomohly zmodernizovat slabý průmysl a zrychlit tempo ekonomického růstu. Irsko zahraničním investorům poskytovalo velmi výhodné podmínky v podobě grantů a velmi nízkých daní. Velkou zásluhu na obrovském přílivu zahraničních investic měla státní agentura IDA (Industrial Development Authority), která byla založena v roce 1950, aby sloužila k nalákání nových investorů do země. Primární cíl byl přesvědčit zahraniční investory, že Irsko je ideální země pro jejich firmy. Po vstupu Irska do Evropského společenství se země stala ještě atraktivnější pro investory, kteří měli přístup k trhu s 250 miliony obyvatel. Navíc příjmy ze zahraničních investic daleko přesahovaly příspěvky ze Společenství (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000). Agentura IDA byla velmi úspěšná, značně přispěla k tomu, že v 60. letech začaly v Irsku zakládat své podniky zahraniční firmy zabývající se nejčastěji oděvní a textilní výrobou (Kirby, 2010).

IDA také pomohla zvýšit vzdělání a kvalifikaci zaměstnanců. Nedostatek vzdělané pracovní síly totiž mohl odradit potenciální investory. Tato státní agentura proto poskytovala granty na školení. Také se zavázala, že bude motivovat zahraniční investory, aby zakládali své firmy v méně rozvinutých regionech země. Dále přispívala na školení irských zaměstnanců v zahraničí, poskytovala granty na cestu a pobyt, které byly se školením spojené. Díky grantům bylo pro investory jednodušší se rozhodnout, jestli se v zemi usadit. Po čase, když se důvěryhodnost Irska vůči investorům zvýšila, velikost grantů byla snížena, ale přesto tato podpora zůstala pro investory velkou motivací (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Až do 70. let 20. století byla největším investorem v Irsku Velká Británie. Poté ji nahradily Spojené státy. Velká Británie, Spojené státy a Německo pak tvořily

největší zdroj investic a také se podílely na tvorbě značného množství nových pracovních míst (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

V době recese v 80. letech vzrostla světová nezaměstnanost. Kapitál nahradil pracovní sílu a došlo k růstu automatizace a využití počítačových technologií, což znamenalo další snížení zaměstnanosti. V té době agentura IDA přehodnotila svou strategii. Začala se více zaměřovat na vysoce výkonná odvětví, které používají ty nejlepší technologie. Řídila se tím, že firmy zaměřené na technologii budou na trhu ty nejúspěšnější. To znamenalo obrat od dřívější strategie, která byla zaměřená na firmy, jejichž výroba byla náročná na pracovní sílu. Nový přístup agentury zahrnoval zaměření na společnosti s nejmodernějším vybavením. Těmto kritériím odpovídaly společnosti zaměřené na elektroniku, počítačový software, biotechnologii a zdravotní péči. Konkrétně šlo o softwarové firmy jako IBM, Microsoft (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000), Intel či Apple (Kirby, 2010), díky kterým byly vytvořeny tisíce pracovních míst. Ve stejné době rozjela státní agentura IDA další iniciativu, a to mezinárodní reklamní kampaň. Agentura upustila od daňových motivací a financování a více se zaměřila na mladé vzdělané a na členství v Evropském společenství. Lákala firmy na lidský kapitál (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Agentura IDA měla takový úspěch, protože si dokázala vybírat firmy, které byly v rané fázi životního cyklu. K přilákání firem také přispěl velmi výhodný daňový režim v Irsku. Zahraniční firmy si Irsko vybíraly právě kvůli nízkému daňovému zatížení, dále pak kvůli vzdělání a kvalifikaci pracovní síly. IDA byla velmi nezávislá na vládě a hrála dominantní roli v lákání investorů do země. To mělo za následek depolitizaci průmyslové politiky. Právě vzrůstající příliv přímých zahraničních investic je považován za hlavní příčinu ekonomického boomu 90. let 20. století (Kirby, 2010).

Vstup do Evropského společenství

Irsko vstoupilo do Evropského společenství v roce 1973. V té době se svět potýkal s ropnými šoky a došlo ke zpomalení růstu světové produkce. Recese, která v Evropě nastala, značně ztížila konvergenci Irska k ostatním členům Společenství. K přiblížení ekonomické úrovně nedocházelo ani po téměř dvaceti letech po přistoupení (Barry, 2003). V roce 1985 irský hrubý domácí produkt na obyvatele dosahoval přibližně 70 % úrovně

Spojeného království (The World Bank, 2012b). K podstatnému přiblížení HDP na obyvatele došlo až v druhé polovině 90. let (viz Tab. 3.2) a Irsko předběhlo Velkou Británii v roce 1999, kdy jeho hrubý domácí produkt na obyvatele dosahoval výše 25 680 USD. V průběhu sledovaného období docházelo ke zvyšování tohoto ukazatele a v roce 2007 dosahoval téměř 60 tis. USD.

Tab. 3.2 HDP na obyvatele v USD v letech 1997-2007 (běžné ceny)

Země	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Irsko	22 087	23 734	25 680	25 427	27 111	31 226	39 540	45 559	48 523	52 220	59 489
UK	23 304	24 893	25 605	25 089	24 885	27 173	31 239	36 789	37 860	40 335	46 092

Zdroj: The World Bank, 2012b (vlastní zpracování)

Za jeden z kladů vstupu do Evropského společenství se považuje snížení ekonomické závislosti Irska na Spojeném království. Velká Británie byla po desetiletí jeho největším obchodním partnerem, kdy 85 % irského exportu plynulo právě do Británie. Po vstupu do ES se Irsku otevřel celý evropský trh a v roce 1987 Irsko do Spojeného království vyváželo jen 34 % svého celkového exportu (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Také Společná zemědělská politika zemi velmi pomohla. Zemědělská výroba se zvýšila, stejně tak i příjmy zemědělců. Dříve polovina produkce směřovala do Británie, nyní mohli irští zemědělci prodávat své výrobky na velkých zemědělských trzích s garantovanými cenami (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Další přínos vstupu do ES jsou příspěvky ze strukturálních fondů a Kohezního fondu. V 70. letech 20. století Irsko čerpalo příjmy z Evropského sociálního fondu a Evropského fondu pro regionální rozvoj. Tyto fondy byly v 80. letech navýšeny, aby bylo možné poskytnout větší pomoc Irsku, Španělsku, Portugalsku a Řecku připravit se na jednotný trh a později na společnou měnu. V roce 1992 byl založen Kohezní fond, který měl země připravit na Hospodářskou a měnovou unii (EMU). Pro Irsko bylo stanoveno 7-10 % z rozpočtu tohoto fondu (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000). Příspěvky ze sociálních fondů a Kohezního fondu plynuly do čtyř oblastí - infrastruktury (u níž byl rozvoj zastaven kvůli fiskální restrikcí v letech 1987-1998) (Barry, 2003), vzdělání a kvalifikace lidských zdrojů, příspěvky do soukromého sektoru (granty a subvence novým podnikům) a státní podpora (převážně zemědělcům a obyvatelům

venkova) (Kirby, 2010). Díky příjmům z fondů EU konečně došlo ke konvergenci, nicméně na růst HDP měly tyto příspěvky jen malý vliv - ten se v 90. letech díky příspěvkům zvýšil asi jen o 0,5 %. Došlo však k nepřímým efektům, jako usnadnění vzniku sociálního partnerství, zvýšení efektivity státní administrativy - začalo se hodnotit, jak efektivně jsou výdaje vynakládány. Příspěvky z fondů ovlivnily i typ přímých zahraničních investic, které do země plynuly. Do země investovaly hlavně firmy zaměřené na high-tech sektor a vyžadovaly tedy kvalifikovanou pracovní sílu. Na zvýšení kvalifikace a investice do vzdělání přispíval právě Strukturální fond (Barry, 2003). Pro investory bylo Irsko také atraktivnější, protože jeho prostřednictvím mohli obchodovat s celým evropským trhem. Vstup Irska do ES měl také vliv na přiblížení životní úrovně s ostatními členy Společenství (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

Sociální partnerství

Vytvoření sociálního partnerství v roce 1987 se také považuje za jednu z příčin ekonomického boomu. Jedná se o národní dohody mezi vládou, zaměstnavateli, odbory a zemědělci. Dohoda mezi těmito partnery byla nutná zvláště kvůli krizi veřejných financí, která právě v Irsku probíhala. O utvoření sociálního partnerství se Irsko snažilo již na konci 70. let, ale dohoda nebyla úspěšná a mzdy byly i nadále vyjednávány decentralizovanou cestou. (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000). V roce 1986 poradní orgán NESC (National Economic and Social Council) vypracoval zprávu A Strategy for Development. Vláda pak na jejím základě v roce 1987 vyjednala se sociálními partnery tříletý Program pro národní obnovu. Tento program se lišil od předchozích podobných dohod v tom, že se netýkal jen platových ohodnocení, ale jeho součástí byla také dohoda týkající se daňové reformy, sociálních plateb a politiky rozvoje. Dohodě předcházela komplexní zpráva o národním ekonomickém a sociálním rozvoji, kterou sestavil NESC (Kirby, 2010). Všichni partneři byli ochotni přistoupit na tvrdá nápravná opatření, která by vedla k ozdravení veřejných financí. Ke stabilizaci dluhu a snížení rozpočtového deficitu bylo zapotřebí podstatného snížení veřejných výdajů. Vláda se s odbory dohodla na tom, že omezí růst mezd a na oplátku dojde ke snížení daní, aby nedošlo k velkému poklesu reálných mezd pracovníků. Dohoda sociálního partnerství byla důležitá jak kvůli nápravě veřejných financí, tak kvůli udržení konkurenceschopnosti země. Pomohla také snížit míru nezaměstnanosti (v roce 1987 dosahovala 16,9 %, v roce 1998 již jen 7,8 %), zvýšit

zaměstnanost (od roku 1987 se zvýšila o více než jednu třetinu) a růst HDP. Došlo ke zlepšení pracovních vztahů a k úbytku stávek. Nápravná opatření pomohla udržet nízkou míru inflace a stabilní měnový kurz (Mac Sharry, White a O'Malley, 2000).

3.3 Slabiny „keltského tygra“

Ekonomický boom 90. let 20. století nepřinesl jen pozitiva. Zaměření Irska na příliv přímých zahraničních investic mělo za následek slabý rozvoj domácího průmyslu, zvláště schopnost inovace (Kirby, 2010). Z Evropských zemí patří Irsko k těm s nejnižším množstvím vydaných patentů na obyvatele (Leon et al., 2010). Zanedbávání domácího průmyslu bylo zapříčiněno hlavně tím, že agentura IDA měla příliš velkou moc. Nyní se zvyšuje množství irských firem, které investují v zahraničí. Zaměření těchto firem se však velmi liší od zahraničních společností, které investují v Irsku. Investice, které plynou z Irska do zahraničí, jsou zaměřeny většinou na finanční služby, stavebnictví, nemovitosti, potravinářství a zemědělský a papírenský průmysl. Negativem je, že irské podniky neinvestují do high-tech odvětví (Kirby, 2010).

Ekonomický růst závislý na přímých zahraničních investicích vedl k tomu, že irský hrubý domácí produkt je mnohem vyšší než jeho hrubý národní produkt. Irský HDP je asi o 15 % větší než HNP. V porovnání se zeměmi OECD má Irsko rozdíl mezi těmito dvěma ukazateli největší. Závislost na zahraničních investicích nutí zemi neustále udržovat atraktivní prostředí pro investory a také soutěžit s novými členy EU, kteří se stejně jako Irsko snaží nalákat investory do své země (Leon et al., 2010).

Od roku 2002 došlo ke změně struktury ekonomického růstu, která nebyla patrná ze statistických dat. Hospodářský růst již není tažen převážně exportem, ale je velmi závislý na domácí poptávce. Ke změnám došlo po událostech z 11. září a také po prasknutí internetové bubliny¹ (Kirby, 2010). Průměrný růst exportu zboží dosahoval v letech 1995 až 2000 19,4 %, v roce 2001 až 2006 to bylo jen 0,5 %. V Tab. 3.3 můžeme vidět, jak se růst exportu zboží v průběhu let 1995-2006 snižoval. Od roku 2002 až do konce sledovaného období růst exportu nepřekročil 5 % a v letech 2003 a 2006 dokonce došlo k poklesu.

¹ Internetová bublina vznikala v 90. letech 20. století, kdy docházelo k přehnaným investicím do informačních technologií.

Tab. 3.3 Vývoj exportu zboží v letech 1995-2006

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
18,3	11,4	23,6	22,0	16,5	25,4	10,3	0,9	-12,2	2,7	4,6	-1,8

Zdroj: OECD (vlastní zpracování)

Na začátku 21. století došlo i k jiné podstatné změně; začala se snižovat zaměstnanost v průmyslu a značně se zvýšila zaměstnanost ve stavebnictví. Tento sektor se stal hlavním zdrojem růstu zaměstnanosti. Mezi roky 2002 a 2006 měla zaměstnanost ve stavebnictví podíl 13,2 % na celkové zaměstnanosti. Tato situace však nebyla udržitelná. Stavebnictví mělo také velký podíl na celkovém růstu produktu. Velká závislost na stavebnictví a také službách vedla ke snížení produktivity (Kirby, 2010).

Díky příspěvkům z fondů EU se mohly irské firmy soustředit na výrobu softwaru. Irsko se stalo jedním z největších světových softwarových exportérů. Problém byl v tom, že i když většina softwarových firem měla irské vlastníky, zahraniční firmy měly na celkové hodnotě statků a služeb vyprodukovaných v tomto odvětví několikanásobně větší podíl než domácí firmy. Také v průmyslu se staly zahraniční firmy dominantní. USA sice vlastní jen asi 10 % firem zaměřených na průmysl, nicméně ty se podílí na výstupu 65 %, na zaměstnanosti 50 % a na výrobcích a službách v informačních a komunikačních technologiích 80 % (Kirby, 2010).

Sociální dopady ekonomického boomu

V období „keltského tygra“ Irsko dosahovalo vysokého růstu HDP. Ukazuje se však, že ekonomický boom neměl pozitivní dopady na společnost. V průběhu tohoto období docházelo k růstu nerovnosti. Z ekonomického boomu těžila jen malá část populace, která velmi zbohatla. Velké množství obyvatel ale těžilo z boomu mnohem méně, nebo byli úplně opomenuti. Ekonomický boom určitým způsobem ovlivnil chudobu obyvatel, rozdělení příjmů a bohatství, zaměstnanost, zdravotnický systém, vzdělání a kvalitu života obyvatel (Kirby, 2010).

a) chudoba

S ekonomickým boomem v devadesátých letech se zvýšila i životní úroveň obyvatel. Nicméně, některé domácnosti nebyly schopny využít příležitostí, které jim situace nabízela, aby se vymanily z chudoby. Jiní se z chudoby dostali jen díky státním transferům. Situace se zlepšila od roku 2002, kdy došlo ke zvýšení sociálních dávek. Nicméně úroveň chudoby byla stále vyšší než v době před boomem. Podle indexu lidské chudoby (The Human Poverty Index) bylo Irsko v roce 2007-2008 na 18. místě z 19 zemí podle výzkumu UNDP (United Nations Development Programme). Index se skládá ze čtyř částí - dlouhověkost (procentní podíl lidí, u kterých se předpokládá, že se nedožijí 60 let), životní úroveň (procentní podíl lidí, kteří žijí pod hranicí chudoby stanovené jako 50 % mediánu disponibilního příjmu), vědomosti (procentní podíl lidí, kteří jsou úředně negramotní) a vyloučení (procentní podíl lidí, kteří jsou nezaměstnaní 12 měsíců a více). V roce 1998 bylo Irsko na druhé nejhorší pozici indexu lidské chudoby a podobnou pozici mělo i v letech 2007-2008 bez podstatné změny (Kirby, 2010).

Relativní míra chudoby se během boomu podstatně zvýšila. Až potom, co došlo k ekonomickému poklesu i relativní chudoba vykazovala stabilní snižování. Když v roce 2008 a 2009 došlo ke zvýšení nezaměstnanosti, míra chudoby se také zvýšila. Podíváme-li se na přerozdělení příjmů, data nám ukážou hlubokou polarizaci, pouze horní jedno procento nebo dokonce půl procenta ohromně těžilo z ekonomického boomu (Kirby, 2010).

b) rozdělení příjmů

V zemi docházelo také k velké nerovnosti rozdělení příjmů. V porovnání s dalšími 30 zeměmi podle dat z roku 2000 měly jen Spojené státy, Rusko a Mexiko vyšší míru nerovnosti než Irsko. Mezi nejbohatšími zeměmi OECD je Irsko druhá země s nejvyšší mírou nerovného rozdělení příjmů (Kirby, 2010).

c) rozdělení bohatství

Irsko se také potýká s nerovnoměrným rozdělením bohatství - odhaduje se, že horní jedno procento populace vlastní 20 procent bohatství, horní dvě procenta vlastní 30 procent

a horních pět procent vlastní 40 procent bohatství. V roce 2005 bylo Irsko na druhém místě, co se týká bohatství na obyvatele. To ale bylo z velké části zapříčiněno boomem cen nemovitostí, které následně spadly (Kirby, 2010).

d) zaměstnanost

Na zaměstnanost měl ekonomický boom z části pozitivní vliv. Došlo totiž ke zvýšení odbornosti zaměstnanců a k expanzi technických a manažerských míst (v letech 1991-2002 se počet těchto pracovních pozic zvýšil z 33,8 na 40,4 %). Zároveň se však zvýšil počet pracovníků s nižší kvalifikací, přestože nedošlo k takovému růstu jako u pracovníků s vyšší odborností. Velmi pozitivní přínos ekonomického boomu bylo zapojení většího množství žen do zaměstnání. Avšak zaměstnanost žen s dítětem je v Irsku téměř nejnižší v porovnání se zbytkem Evropy. Překážkou pro vyšší počet žen v zaměstnání jsou nízké výdaje na dětskou péči. Během období „keltského tygra“ se také snížil rozdíl ve výši mezd mezi muži a ženami z 20 na 15 %. Nicméně od roku 2000 se rozdíl již nesnižoval, platy žen dosahují asi 85 % platů mužů a u starších žen a u žen s nižším vzděláním jsou rozdíly ještě větší. V porovnání s Evropou je to poměrně velký rozdíl.

Změny ve struktuře zaměstnanosti, ke kterým došlo na začátku 90. let 20. století, zahrnoval zvýšení odbornosti a zároveň polarizaci irské pracovní síly (Kirby, 2010).

e) zdravotnictví

K nerovnosti dochází také v případě poskytování zdravotních služeb. V Irsku dlouhodobě existuje dvouúrovňové zdravotnictví. Většina lidí nemá nárok na komplexní zdravotní péči. Polovině populace, která má soukromé pojištění, je poskytnuta zdravotní péče především ve veřejných nemocnicích. Procentní podíl populace s přístupem k základní péči zdarma se kvůli nízkému příjmu snížil z 28 % v roce 2003 na 25 % v roce 2005. Nerovnost v poskytování zdravotní péče se odráží také v čekací době ambulantních pacientů (Kirby, 2010).

f) vzdělání

Irsko je země s vysokou vzdělaností populace. Nicméně jeho slabou stránkou je vzdělávání dětí. Z celé EU platí rodiče v Irsku na vzdělání svých dětí víc než většina členů. Přesto je Irsko na nejnižším místě žebříčku UNICEF z 25 zemí v poskytování služeb na vzdělávání dětí. Doporučené mezinárodní minimum výdajů na péči o děti je 1 % z HDP. Irsko poskytuje jen 1/5 z tohoto doporučeného minima. Umisťuje se tak na nejnižší příčce žebříčku s Jižní Koreou.

Míra vzdělanosti v poslední době vzrostla, ale přetrvávají nerovnosti ve vzdělání. V sekundárním vzdělání je větší zastoupení těch, jejichž rodiče mají vyšší vzdělání. Nižší vzdělání mají obyvatelé, kteří pochází z dělnických či velkých rodin, nebo jsou jejich rodiče nezaměstnaní. Během 20 let se stále zvětšuje rozdíl v dostupnosti vysokoškolského vzdělání (Kirby, 2010).

g) kvalita života

Podle časopisu Economist bylo Irsko v roce 2005 země s nejvyšší kvalitou života ze 111 zemí. Kirby (2010) však uvádí, že lidé hlásí zhoršující se kvalitu života během ekonomického boomu. Po období „keltského tygra“ vzrostlo násilí, užívání drog, sebevraždy. Irsko je více zapojeno do globalizace a to s sebou přináší i tato negativa jako ilegální obchodování s drogami a střelnými zbraněmi. Kriminalita v Irsku stoupla mezi lety 1990-1994, klesla v období 1995-1999, avšak znovu vzrostla v letech 2000 a 2004 (Kirby, 2010).

4 Příčiny propadu Irska a průběh krize

Po velmi příznivém ekonomickém vývoji v Irsku přišla světová krize. Irsko patřilo k zemím, které byly krizí postiženy nejvíce.

V roce 2007 postihla Spojené státy hypoteční krize, následovala finanční krize, která zasáhla celý svět. Jedna z příčin krize bylo obrovské zvýšení objemu bankovních úvěrů. Právě Irsko společně s Lotyšskem a Islandem se řadí k zemím, ve kterých byl nárůst úvěrů nejvyšší (Clarke a Hardiman, 2012).

V Tab. 4.1 můžeme vidět, že podíl úvěrů na hrubý domácí produkt se v Irsku neustále zvyšuje.

Tab. 4.1 Podíl domácích úvěrů poskytnutých bankovním sektorem na HDP (%)

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
109,4	115,2	134,2	160,1	180,0	195,6	207,4	225,1	227,9

Zdroj: The World Bank, 2012c (vlastní zpracování)

Důsledkem tohoto vývoje byl kolaps bankovního sektoru, který měl za následek ztrátu důvěryhodnosti Irska. Soukromý dluh padlých bank byl znárodněn. Během několika let došlo k enormnímu nárůstu podílu veřejného dluhu na hrubý domácí produkt a také ke zvýšení nákladů na dluhovou službu (Clarke a Hardiman, 2012).

4.1 Finanční regulace

Irský finanční sektor byl upravován problémovým a nedostatečným regulačním režimem, který přispěl ke krachu bank v době bankovní krize. Špatná správa a řízení finančních institucí byla označena za jednu z hlavních příčin, která přispěla ke vzniku světové finanční krize (Clarke a Hardiman, 2012).

Finanční regulace v Irsku postupně vzrůstala v průběhu 90. let 20. století jako odpověď na požadavek Evropské unie. Před rokem 1990 měl regulační režim mnoho nedostatků. Vláda často musela bankám poskytovat finanční pomoc. Hlavním problémem v 90. letech 20. století byla role bank v daňových únicích jejich klientů (Clarke a Hardiman, 2012).

V době, která předcházela vypuknutí bankovní krize, bylo vládou, Centrální bankou Irska a jinými institucemi navrhováno mnoho iniciativ pro zajištění lepší správy a řízení společností. Jednalo se zejména o vážné a dlouhotrvající selhání bank, které svým chybným jednáním usnadnily daňové podvody svým klientům. V souvislosti se zdokonalením správy a řízení institucí byl navržen zákon, který požadoval, aby tyto instituce každoročně podávaly svým akcionářům zprávu, zda řádně plní své povinnosti podle příslušných zákonů. Na nátlak společností však nedošlo k přijetí tohoto zákona (Clarke a Hardiman, 2012).

Další požadavky na lepší řízení finančních institucí se týkaly přímo ředitelů a managementu těchto společností. Podle předpisů vydaných v roce 2007 byla vyžadována nezbytná kvalifikace, dovednosti a zkušenosti těchto výkonných manažerů. Kontrola, bezúhonnost a určitá kvalifikace byly kritickými prvky v zásadách regulace. Požadavky na tyto vedoucí pracovníky se lišily podle typu finanční instituce (Clarke a Hardiman, 2012).

Vedení irských bank řídilo své společnosti neefektivně a značně rizikově. Ze strany managementu bank došlo k několika pochybením, která přispěla k bankovní krizi. Selhání bankovního managementu spočívalo v tom, že si manažeři nedokázali uvědomit riziko, které vzniklo z přílišné koncentrace bankovních aktiv spjatých s nemovitostmi, zvláště těch, které se týkaly komerčních nemovitostí (Clarke a Hardiman, 2012).

Další pochybení se týkalo podmínek úvěrování, kdy se často nedodržovaly formální a tradiční limity úvěrování, protože byl podporován boom na trhu nemovitostí, kdy se ho chtěla každá banka účastnit a udržet si tak místo na trhu (Clarke a Hardiman, 2012).

Jiné faktory přispívající ke krizi ze strany managementu bank se týkají vážného narušení základních pravidel řízení společnosti, konkrétně Anglo Irish Bank, která poskytovala půjčky investorům na koupi jejich vlastních akcií, utajovala úvěry poskytnuté ředitelům a provozovala kreativní účetnictví (Clarke a Hardiman, 2012).

Ředitelé finančních institucí tedy ne vždy dodržovali dané pokyny pro správu a řízení společností, management často nebyl ochoten či schopen zabránit nadměrnému riskování a ani tržní síly nevykazovaly dostatečný tlak na banky, aby se důsledně držely svých norem (Clarke a Hardiman, 2012).

4.2 Bankovní krize

V letech 2002-2008 dochází v Irsku k nárůstu ekonomické činnosti spojené s nemovitostmi. Již kolem roku 2002 se irská ekonomika přehřívá. V zemi dochází k prudkému nárůstu bankovních úvěrů a prodlužování půjček (Clarke a Hardiman, 2012). Obrovské množství úvěrů bylo spojeno s nemovitostmi a tento typ úvěrů rostl mnohem rychleji než například úvěry v zemědělství či průmyslu, kde růst zůstal relativně stabilní (O'Sullivan a Kinsella, 2011).

V osmdesátých letech dvacátého století dochází k liberalizaci finančního sektoru. Ve světě proběhla liberalizace kapitálu, která také značně ovlivnila politiku irského bankovníctví. Byl přijat Building Societies Act 1989 (Zákon o stavebních spořitelnách), který usnadnil stavebním spořitelnám rozšířit míru jejich úvěrových aktivit a umožnil jim zvýšit jejich finanční zdroje a tím následně zvýšit jejich úvěrová portfolia rychlejším tempem. Vláda dále provedla liberalizaci finančních služeb, v důsledku toho došlo k nárůstu objemu spekulativního a investičního kapitálu. Také zřídila Irish Financial Services Sector, který se stal světovým centrem finančních služeb (Clarke a Hardiman, 2012).

Konkurence mezi irskými finančními institucemi značně zesílila, protože se všechny snažily udržet svůj podíl na rychle expandujícím trhu. To přispělo k podstatné změně v procesu půjčování, kdy domácí finanční instituce začaly zjednodušovat schvalovací proces pro přiznání úvěru (Clarke a Hardiman, 2012). Zejména Anglo Irish Bank, jejíž podíl na trhu za deset let vzrostl z 3 na 18 %, tlačila ostatní banky k větší expanzi úvěrů za jednodušších podmínek (Honohan, 2009). Tato banka poskytovala velké množství úvěrů i problematičtějším klientům. Aby ostatní přední banky, jako Bank of Ireland či Allied Irish Bank, mohly Anglo Irish Bank konkurovat, také musely uvolnit své standardy pro poskytování úvěrů a uvolnit také postupy při hodnocení rizika (Clarke a Hardiman, 2012). Uvolňování úvěrových podmínek pokračovalo až do roku 2006 (Honohan, 2009). Rozvolňování podmínek půjčování vedlo ke schvalování úvěrů, které nebyly podloženy odpovídajícími peněžními toky a nebyly zajištěny zárukami. Výsledkem této strategie irských bank pak bylo trojnásobné zvýšení aktiv na jejich rozvahách (Clarke a Hardiman, 2012).

Zvyšující se dostupnost úvěrů vedla k nárůstu zadluženosti soukromého sektoru. Podíl soukromého dluhu rostl trvale od roku 2003 a začal strmě stoupat v roce 2007

z 215,3 na 284 % HDP v roce 2008. V letech 2009 a 2010 dosahoval kolem 340 % hrubého domácího produktu (Eurostat, 2012a).

Na finanční situaci mělo také vliv přijetí jednotné měny euro. Irsko vstoupilo do eurozóny v roce 1999. Přijetí eura vedlo ke snížení nominálních i reálných úrokových sazeb a k odstranění měnového rizika, které dříve úvěrování ovlivňovalo (Clarke a Hardiman, 2012). Reálné úrokové sazby se v letech 1998-2007 pohybovaly v průměru okolo -1 %. Pokles nominálních úrokových sazeb byl ještě strmější (Honohan, 2009). Irské banky tak měly přístup k levným financím a to pohánělo boom na trhu nemovitostí po roce 2000. Ve výsledku začaly být irské banky čím dál tím víc závislé na krátkodobých úvěrech (Clarke a Hardiman, 2012). Od roku 2003 byl boom na trhu nemovitostí financován zahraničními půjčkami (Honohan, 2009). Kvůli nedostatku jiných dobrých investičních příležitostí, směřovaly peníze převážně do nemovitostí. Půjčky spojené s nemovitostmi vzrostly v období 2002-2008 o 200 miliard eur. Hypoteční úvěry tvořily 45 % z celkových úvěrů v roce 2002, o šest let později již tvořily 60 % z celkových úvěrů. Výsledkem byl enormní růst stavebnictví. Ekonomika byla od roku 2002 velmi závislá na tomto odvětví a vznikla bublina na trhu nemovitostí (Clarke a Hardiman, 2012). K boomu na trhu nemovitostí přispělo také rozšíření Evropské unie v roce 2004, ekonomický růst byl totiž poháněn zvýšenou migrací obyvatelstva (Honohan, 2009).

Poptávku po úvěrech podněcovaly samy irské banky, které přijímaly půjčky ze zahraničí z mezibankovních úvěrových trhů (O'Sullivan a Kinsella, 2011). Podíl čistých zahraničních úvěrů na HDP se zvýšil z 10 % v roce 2003 na 60 % v roce 2008 (Honohan, 2009).

Banky byly velmi závislé na úvěrech spojených s nemovitostmi. Rozšíření tohoto typu úvěrů bylo zapříčiněno plnou zaměstnaností, příznivými zákony, specifickým daňovým systémem a velmi nízkými až zápornými reálnými úrokovými sazbami (O'Sullivan a Kinsella, 2011). Podíl těchto úvěrů na celkových úvěrech tvořil v roce 2005 40 %, v roce 2009 to bylo již více než 60 % (Honohan, 2009). Spjatost bankovního kapitálu se sektorem nemovitostí vedla k větší závislosti na ekonomickém cyklu (O'Sullivan a Kinsella, 2011).

Reálné ceny nemovitostí kulminovaly na konci roku 2006. Poptávka po úvěrech zpomalila a došlo také k poklesu ve stavebnictví. Zpočátku byly banky bezstarostné,

předpokládalo se, že většina hypoték domácností bude i nadále v pořádku splácena, i když ceny nemovitostí klesnou o 20-30 % (Honohan, 2009).

Stavebnictví

V období let 2002-2008 vzrostly půjčky spojené s nemovitostmi téměř o 200 miliard eur, což reprezentuje 80 % celkového růstu úvěrů. Výsledkem zvýšení těchto úvěrů byl boom ve stavebnictví, které se následně stalo podstatným zdrojem ekonomického růstu. V této době se stavebnictví podílelo na HNP 20 procenty. Přitom průměr členských států OECD byl okolo 10 % (Clarke a Hardiman, 2012).

V Tab. 4.2 jsou uvedena meziroční tempa růstu za jednotlivá odvětví. Ve stavebnictví meziroční tempo růstu dosahovalo nejvyšších hodnot. Průměrné tempo růstu za roky 2003-2007, tedy v době největšího boomu, jak celé ekonomiky, tak hlavně stavebnictví, se pohybovalo okolo 12 %. Růst kulminoval v roce 2005, kdy dosahoval 20,9 %.

**Tab. 4.2 Meziroční tempa růstu jednotlivých odvětví
v letech 2003-2007 (v %)**

Odvětví	2003/ 2007	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007
Zemědělství, lesnictví a rybolov	3,8	-0,4	3,0	13,7	-6,1	9,8
Průmysl (bez stavebnictví)	0,0	-5,2	-4,0	-2,0	3,9	8,0
Stavebnictví	12,4	12,8	17,4	20,9	16,3	-3,5
Distribuce, doprava a komunikace	9,9	11,9	10,2	11,6	6,1	10,0
Veřejná správa a obrana	7,4	7,8	9,2	3,8	6,2	10,1
Ostatní služby	11,7	14,7	9,6	12,7	12,3	9,2

Zdroj: Central Statistics Office, 2012a (vlastní zpracování)

Také zaměstnanost ve stavebnictví v období ekonomického růstu postupně rostla a dosahovala kolem 10 % celkové zaměstnanosti (viz Tab. 4.3). V roce 2007 bylo ve stavebnictví zaměstnáno téměř 13 % z celkové zaměstnanosti. Po tomto roce nastává pokles, který v roce 2009 dosahuje téměř 36 %.

Tab. 4.3 Zaměstnanost ve stavebnictví v letech 2005-2011

Rok	Počet zaměstnaných ve stavebnictví (tis.)	Meziroční růst (%)	Celková zaměstnanost (tis.)	Podíl na celk. zaměstnanosti (%)
2005	227,5	-	1 944,6	11,7
2006	251,6	10,6	2 034,9	12,4
2007	269,9	7,3	2 113,9	12,8
2008	241,4	-10,6	2 112,8	11,4
2009	155,4	-35,6	1 938,5	8,0
2010	125,3	-19,4	1 859,1	6,7
2011	105,7	-15,6	1 821,3	5,8

Zdroj: Central Statistics Office, 2012b (vlastní zpracování)

Po roce 2000 zároveň s růstem podílu stavebnictví na HNP a zaměstnaností v tomto odvětví rapidně rostly ceny nemovitostí. Sektor stavebnictví však byl vládou i nadále podporován, hlavně kvůli zvyšující se zaměstnanosti a příjmům v tomto odvětví. Stát podporoval stavebnictví daňovými úlevami, které byly mnohdy v rozporu s politickými cíly vlády, jako byl například růst populace v určitých městech a přiblížení územního rozvoje regionů. Příjmy spojené s nemovitostmi činily 15 % z celkových příjmů. Ke zvýšení těchto příjmů také přispělo nadměrné prodlužování bankovních úvěrů a zvýšení zahraničních závazků irských bank. Také docházelo ke korupci v oblasti stavebnictví a udělování stavebních povolení (Clarke a Hardiman, 2012).

V roce 2008 banky v Irsku půjčovaly o 40 % víc developerům samotným než půjčovaly v roce 2000 všem klientům. Poskytování hypoték vzrostlo v období 2000-2008 o 75 % (Kelly, 2009).

Hlavní důvod, proč byla bublina na trhu nemovitostí tak velká, tkvěl v cenách stavebních pozemků. Ceny pozemků značně vzrostly, dříve tvořily 10 % z nákladů na dům, později však dosahovaly 50 % těchto nákladů (Clarke a Hardiman, 2012). Také ceny nemovitostí se rapidně zvýšily. V letech 1994-2006 došlo až k trojnásobnému zvýšení průměrných cen nemovitostí. Tato situace však nebyla udržitelná. K poklesu ve stavebnictví došlo v roce 2006 (Honohan, 2009).

Realitní bublina

Příčina vzniku realitní bubliny měla z části politický charakter. Irské vlády mají sklon vykonávat procyklickou fiskální politiku. Jejich politická rozhodování velmi závisela na tom, že chtěly být znovu zvoleny. V době ekonomického růstu tedy politici podporovali přehřívání ekonomiky, i když bylo potřeba spíše její zpomalení. Po roce 2000 se vláda nejdříve snažila utlumit rozjetý boom na trhu s nemovitostmi prostřednictvím zvýšení daní, ale od tohoto kroku upustila kvůli blížícím se volbám. Poskytované daňové úlevy na nákup komerčních i osobních nemovitostí byly ponechány až do konce roku 2007. Vláda tak dopustila, aby bublina rapidně rostla a nesnažila se zabránit rizikům spojených s neomezeným půjčováním na koupi nemovitosti (Clarke a Hardiman, 2012). Bublina na trhu s nemovitostmi znamenala, že ceny majetku neodrážely jejich skutečnou hodnotu (O'Sullivan a Kinsella, 2011).

Nečinnost vlády v kombinaci s lhostejností bank a absencí včasných debat a analýz, může být přičítána tomu, že Irsko nikdy v minulosti tak velký krach na trhu nemovitostí nezažilo. Investory, banky, vládu a regulační úřady uklidnilo také dlouhé období ekonomického růstu. Téměř všichni považovali tento zázračný ekonomický boom za dlouhodobě udržitelný (Clarke a Hardiman, 2012). Centrální banka v roce 2007 hodnotila irský bankovní systém jako přiměřeně kapitalizovaný a solventní. Navzdory hypoteční krizi ve Spojených státech uvedla, že banky dokáží dostatečně reagovat na šoky a řešit problémy na finančních trzích. Také stanovila, že irský bankovní systém dokáže vydržet nepříznivý ekonomický vývoj v krátkém až střednědobém období, navzdory nestabilitě mezinárodního finančního trhu (O'Sullivan a Kinsella, 2011). Samozřejmě existovali odpůrci, kteří upozorňovali na nedostatky této ekonomické situace. Ti ale byli ve většině případů ignorováni a odmítáni. Vnější hodnocení irské ekonomiky přineslo znepokojivé výsledky, které se týkaly přehřívání ekonomiky a boomu cen nemovitostí, chyběla však dostatečná regulační autorita na evropské úrovni, která by mohla Irsku v tomto případě radit a varovat ho před katastrofálním působením bankovního sektoru (Clarke a Hardiman, 2012).

4.3 Fiskální krize

Během ekonomického poklesu, který nastal v důsledku recese v roce 2008, došlo v mnoha zemích ke snížení daňových příjmů. V Irsku byl tento pokles mnohem výraznější. Právě kolaps daňových příjmů v kombinaci s prudkým nárůstem vládních výdajů byl hlavní příčinou fiskální krize. Podstatný vliv na fiskální situaci měly změny, které se uskutečnily v minulých dvou desetiletích, kdy se Irsko odklonilo od stabilních a spolehlivých zdrojů příjmů, jako jsou daně z příjmů obyvatel, daň z přidané hodnoty a spotřební daň a soustředilo se na daně, které jsou citlivé na ekonomický cyklus jako daň z příjmů společností, daň z převodu nemovitosti a daň z kapitálových příjmů (Honohan, 2009).

V Tab. 4.4 můžeme vidět, jak se změnil podíl jednotlivých daní na celkových daňových příjmech v roce 2006 oproti roku 1987. Daň z příjmu právnických osob se zvýšila o 10,7 procentních bodů. Došlo také ke zvýšení podílu daně z kapitálových příjmů o asi 6 procentních bodů. Naopak poklesl podíl daně z příjmu fyzických osob, v roce 2006 zaujímal jen 27,2 % oproti 41,8 % v roce 1987. Podíl daní závislých na ekonomickém cyklu se tedy během téměř dvaceti let podstatně zvýšil.

**Tab. 4.4 Podíl vybraných daní
na celkových daňových příjmech (v %)**

Druh daně	1987	2006
Daň z příjmu FO	41,8	27,2
Spotřební daň	21,4	12,3
Daň z přidané hodnoty	24,4	29,5
Daň z příjmu PO	4,0	14,7
Daň z kapitálových příjmů	0,6	6,8

Zdroj: Department of Finance, 2012 (vlastní zpracování)

Irská ekonomika byla po dlouhou dobu závislá na přílivu přímých zahraničních investic a zahraniční investory lákala na výhodný daňový režim, kdy jim nabízela velmi nízké zdanění. Sazba daně z příjmů společností byla sice nízká, podíl příjmů z těchto daní na HDP na konci 80. let 20. století tvořil jedno procento, o deset let později však vzrostl na

čtyři procenta. Díky velkému množství zahraničních investorů se podíl těchto příjmů zvyšoval. K dalšímu zvýšení přispěl z velké části boom na trhu nemovitostí po roce 2000. Trvalý příjem z daní a růst cen aktiv, který od roku 1988 trval dvacet let, nechal politiky ve falešné iluzi, že je tento druh daňového příjmu trvale udržitelný. Díky dlouhodobě rostoucím příjmům ze zdanění společností, mohla vláda nabídnout daňová úlevy na dani z příjmu fyzických osob. Tím se však zvyšovala závislost daňového systému na ekonomickém cyklu a s ekonomickým poklesem pak také muselo nastat snížení daňových příjmů. Kdyby však Irsko nebylo tak závislé na daních z příjmů společností a daní z kapitálových příjmů, pokles celkových daňových příjmů nemusel být tak prudký (Honohan, 2009).

V Tab. 4.5 je znázorněn pokles daňových příjmů za roky 2008 a 2009. Celkové příjmy se v roce 2008 snížily o 13,7 % a v roce 2009 o asi 19,0 %. Pokles daní z příjmů právnických osob a daní z kapitálových příjmů byl však mnohem hlubší. Daně z příjmů právnických osob klesly v obou sledovaných letech asi o 20 %. Daně z kapitálových daní klesly ze všech vybraných druhů daní nejvíce, v roce 2008 se snížily o 54 %, v roce 2009 klesly o 62 %.

**Tab. 4.5 Pokles daňových příjmů
v letech 2008 a 2009 (v %)**

Druh daně	2007/ 2008	2008/ 2009
Daň z příjmu FO	-2,91	-10,18
Spotřební daň	-6,76	-13,61
DPH	-7,36	-20,55
Daň z příjmu PO	-20,73	-23,01
Daň z kapitálových příjmů	-53,95	-62,11
Celkem	-13,70	-18,97

Zdroj: Department of Finance, 2012 (vlastní zpracování)

Jestliže by se podíl cyklických daní nezvyšoval v uplynulých 20 letech, pokles celkových daňových příjmů v roce 2008 nemusel být 14 %, ale jen 8 %. Ve stejné době došlo ke zvýšení výdajů. V roce 2008 vzrostly meziročně o 11 %. Vláda přikročila k omezení výdajů příliš pozdě a již nezabránila nárůstu státního deficitu (Honohan, 2009).

5 Důsledky krize a nápravná opatření

Jako většinu světa také Irsko zasáhla krize nejen ve finančním sektoru, ale došlo také k ovlivnění hospodářství země. V roce 2008 po kolapsu na trhu nemovitostí a stavebnictví se Irsko ocitlo v recesi (CIA, 2011).

5.1 Dopady světové krize v Irsku

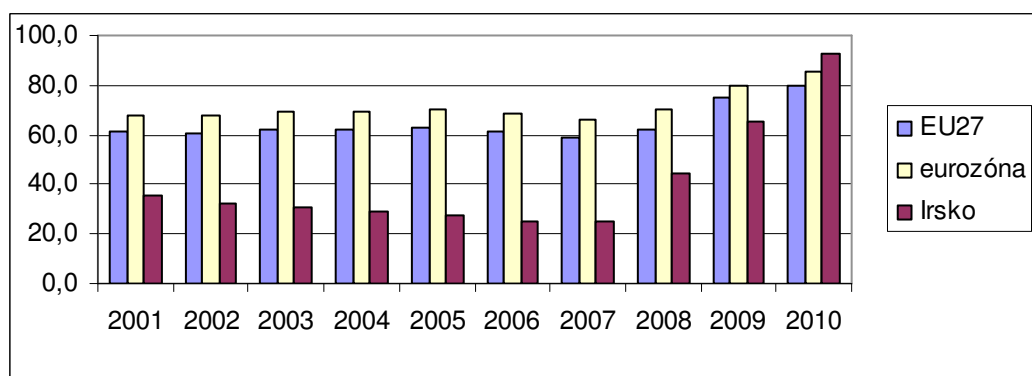
Světová krize a následná hospodářská recese měla na irskou ekonomiku řadu negativních dopadů. Bylo ovlivněno mnoho sektorů ekonomiky. V této části kapitoly jsou popsána jen ta odvětví, která byla ovlivněna nejvíce. Týká se to veřejných financí a zadlužení soukromého sektoru, ekonomické úrovně Irska a růstu hrubého národního produktu, zahraničního obchodu, míry nezaměstnanosti, meziroční změny spotřeby a migrace obyvatelstva

5.1.1 Stav veřejných financí

Irsko se nyní potýká s krizí veřejných financí, kdy dochází ke zvyšování veřejného dluhu a ke zvyšování rozpočtového deficitu. Fiskální krizi zažívalo již v 80. letech, po ozdravení ekonomiky v průběhu devadesátých let docházelo k postupnému snižování podílu veřejného dluhu na HDP. Jak můžeme vidět v Grafu 5.1, v roce 2001 dosahoval veřejný dluh relativně nízkých hodnot, přibližně 35 % HDP a v dalších letech docházelo i nadále ke snižování až do roku 2007, kdy dluh dosahoval 25 % HDP. V roce 2008 došlo k nárůstu o 20 procentních bodů. V roce 2010 byl podíl veřejného dluhu na HDP přibližně 93 %.

V průběhu minulého desetiletí dosahovalo Irsko mnohem nižšího zadlužení veřejného sektoru než průměr členských zemí Evropské unie a eurozóny. Teprve v roce 2010 byl podíl veřejného dluhu na HDP v Irsku vyšší než průměr eurozóny a EU.

Graf 5.1 Veřejný dluh v Irsku, EU-27 a eurozóně (v % HDP)

Zdroj: Eurostat, 2012b (vlastní zpracování)

V důsledku růstu vládních výdajů v kombinaci s poklesem daňových příjmů došlo ke zvýšení státního deficitu, jak bylo již naznačeno v kapitole 4.

Velký podíl na růstu vládních výdajů v roce 2010 měla finanční pomoc krachujícím bankám. Zvýšily se také výdaje na sociální zabezpečení (Haugh, 2011).

Tab. 5.1 Celkové vládní příjmy a výdaje a státní deficit v roce 2001-2010 (v % HDP)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Příjmy	34,0	33,1	33,6	34,9	35,4	37,2	36,7	35,4	34,7	35,5
Výdaje	33,0	33,4	33,1	33,5	33,6	34,3	36,6	42,8	48,9	66,8
Přebytek/deficit	1,0	-0,3	0,5	1,4	1,8	2,9	0,1	-7,4	-14,2	-31,3

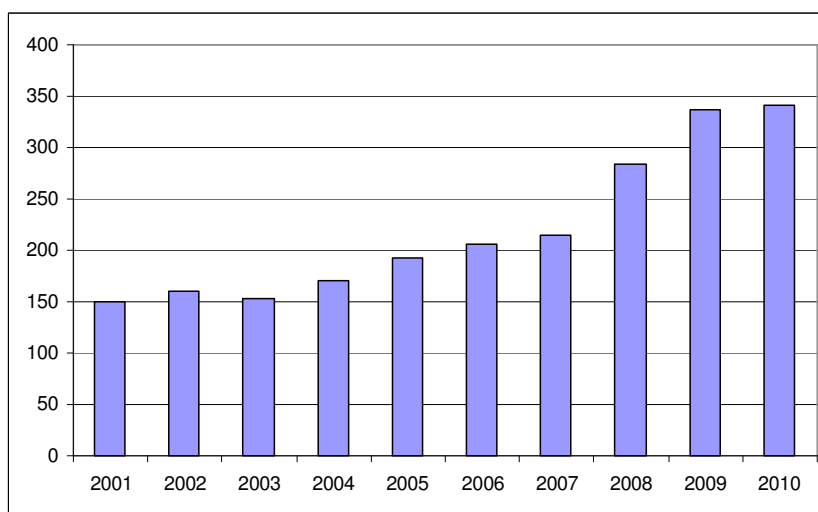
Zdroj: Eurostat, 2012c a Eurostat, 2012d (vlastní zpracování)

V Tab. 5.1 můžeme vidět, že rozpočet byl v období 2001-2007 přebytkový kromě roku 2002, kdy deficit dosahoval 0,3 % HDP. Znovu výdaje překročily příjmy v roce 2008, kdy byl deficit 7,4 % HDP. V roce 2009 a 2010 se rozdíl mezi příjmy a výdaji ještě prohloubil a deficit dosahoval v roce 2010 až 31,3 %. V tomto uvedeném roce Irsko vykazovalo nejvyšší deficit z celé Evropské unie (Central Statistics Office, 2011). Navíc zde nejsou zahrnuty výdaje na záchranu bank, které tvořily téměř 12 % HDP (Haugh, 2011).

5.1.2 Zadlužení soukromého sektoru

Irsko se potýká s vysokým veřejným dluhem, k mnohem vyššímu zadlužení však dochází v soukromém sektoru. V Grafu 5.2 můžeme vidět, že soukromý dluh byl relativně vysoký již v roce 2001, kdy dosahoval přibližně 150 % HDP. Zvyšující se zadlužování je spojené s boomem bankovních úvěrů, zvláště těch na trhu nemovitostí, jak již bylo zmíněno v kapitole 4.

Graf 5.2 Podíl soukromého dluhu na HDP (v %)

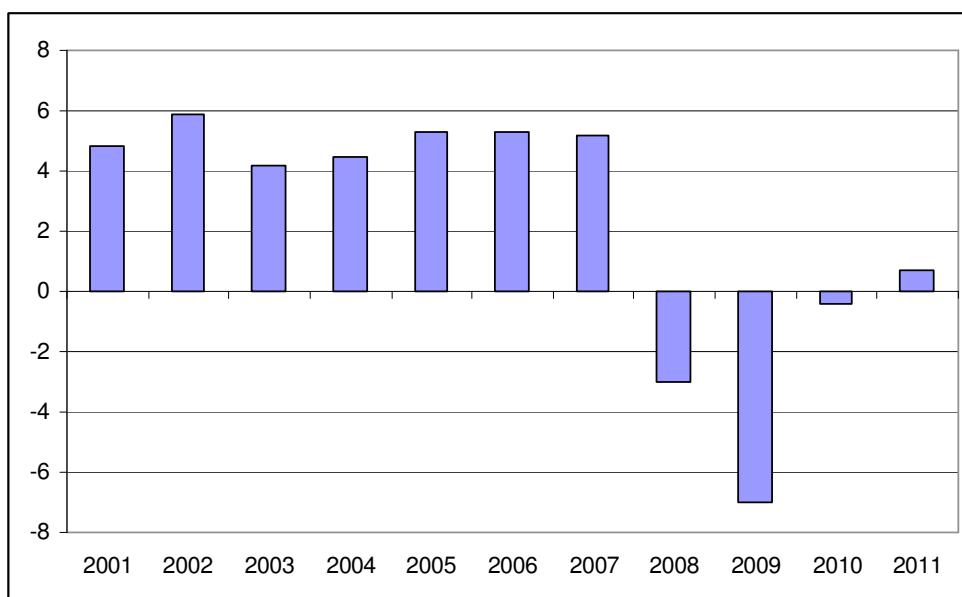

Zdroj: Eurostat, 2012a (vlastní zpracování)

5.1.3 Vývoj hrubého domácího produktu

V Grafu 5.3 můžeme vidět, že za sledované období 2001-2011 došlo k meziročnímu poklesu hrubého domácího produktu až v roce 2008 v souvislosti se světovou recesí. Hrubý domácí produkt se snížil o 3 % a v roce 2009 byl pokles ještě větší, dosahoval 7 %. V roce 2011 došlo k růstu reálného HDP o 0,7 %. Na roky 2012 a 2013 se také předpokládá růst ve výši 0,5 % a 2,3 % (Eurostat, 2012a).

**Graf 5.3 Meziroční tempo růstu reálného HDP
v letech 2001-2011 (v %)**

Zdroj: Eurostat, 2012e (vlastní zpracování)

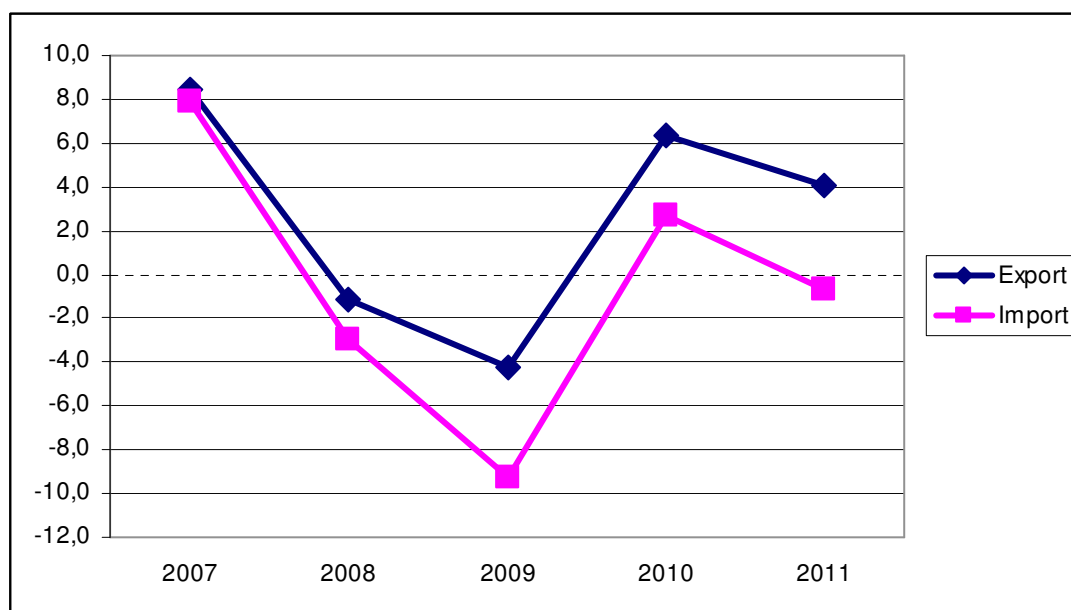
Ekonomický pokles měl také vliv na životní úroveň obyvatelstva, kdy v roce 2009 došlo k poklesu hrubého domácího produktu na obyvatele. Ve třetí kapitole byl uveden vývoj HDP na obyvatele v letech 1997-2007. Tento ukazatel v uvedeném období vykazoval stabilní růst a v roce 2007 dosahoval téměř 60 tis. USD na obyvatele. V roce 2008 HDP na obyvatele zůstal téměř na stejné úrovni a v roce 2009 již klesl na necelých 50 tis. USD (The World Bank, 2012b).

5.1.4 Vývoj zahraničního obchodu

Přestože je Irsko proexportní ekonomika, krize negativně ovlivnila také zahraniční obchod. V Grafu 5.4 je znázorněn vývoj zahraničního obchodu v letech 2007 až 2011. K poklesu exportu došlo již v roce 2008 a pokračoval v roce 2009, kdy vývoz klesl o 4,2 % oproti předcházejícímu roku. V roce 2010 se však již export nacházel v růstu s 6,3 % a růst pokračoval i v následujícím roce a dosahoval 4,1 %.

Vývoj importu je o poznání horší než vývoj exportu. V průběhu let 2007-2009 došlo k většímu propadu než u vývozu a přestože v roce 2010 import opět dosahoval růstových hodnot, v roce 2011 opět došlo k poklesu o 0,5 %.

Graf 5.4 Vývoj celkového exportu a importu (v %)

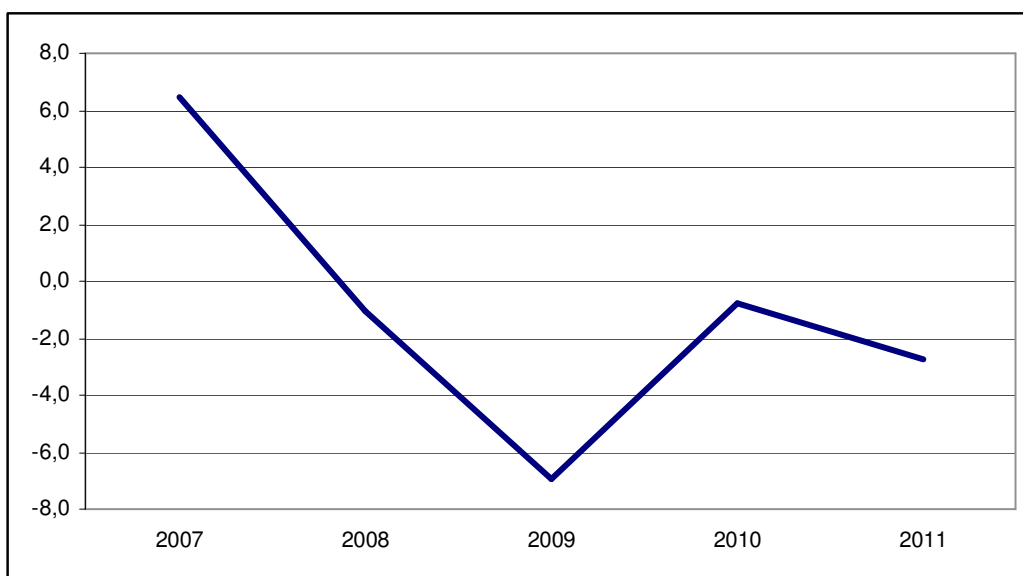
Zdroj: Central Statistics Office, 2012c (vlastní zpracování)

5.1.5 Vývoj osobní spotřeby

S nástupem recese také došlo ke snížení spotřeby zboží a služeb. V Grafu 5.5 je znázorněno meziroční tempo osobní spotřeby. V roce 2007 meziroční tempo spotřeby dosahovalo více než 6 %. V následujícím roce došlo ke snížení, kdy meziroční změna osobní spotřeby byla -1,0 %. K největšímu propadu došlo v roce 2009, spotřeba klesla oproti předcházejícímu roku o 7,0 %. V roce 2010 i 2011 spotřeba stále klesala, avšak pokles už nebyl tak velký.

Ke snižování osobní spotřeby docházelo především kvůli klesajícím reálným disponibilním příjmům a v důsledku slabého trhu práce (Central Bank of Ireland, 2012).

Graf 5.5 Meziroční změna osobní spotřeby (v %)

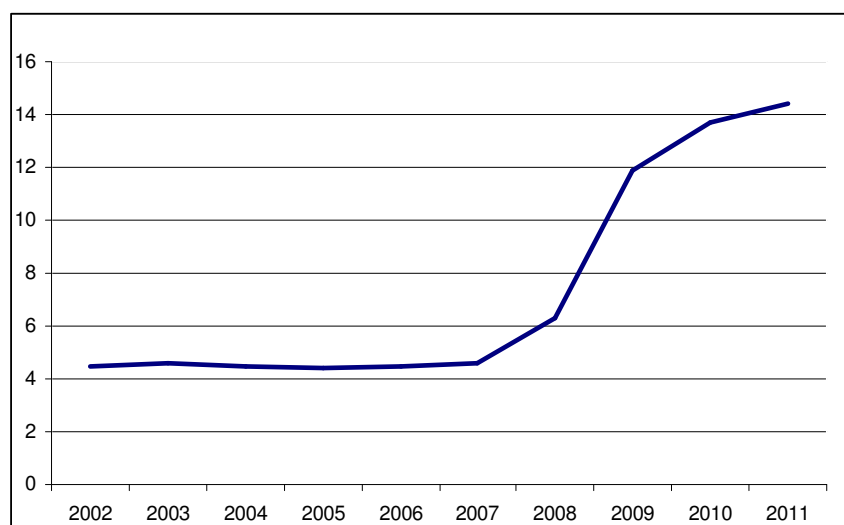

Zdroj: Central Statistics Office, 2012c (vlastní zpracování)

5.1.6 Vývoj nezaměstnanosti

V Grafu 5.6 je znázorněn vývoj nezaměstnanosti v letech 2002-2011. Míra nezaměstnanosti se v Irsku téměř po deset let udržovala na nízké úrovni kolem 4-5 %. K jejímu růstu došlo v roce 2008 na 6,3 %. Následující rok vzrostla o více než 6 procentních bodů a v růstu pokračovala i v následujících letech.

Graf 5.6 Míra nezaměstnanosti v letech 2002-2011 (v %)

Zdroj: Eurostat, 2012f (vlastní zpracování)

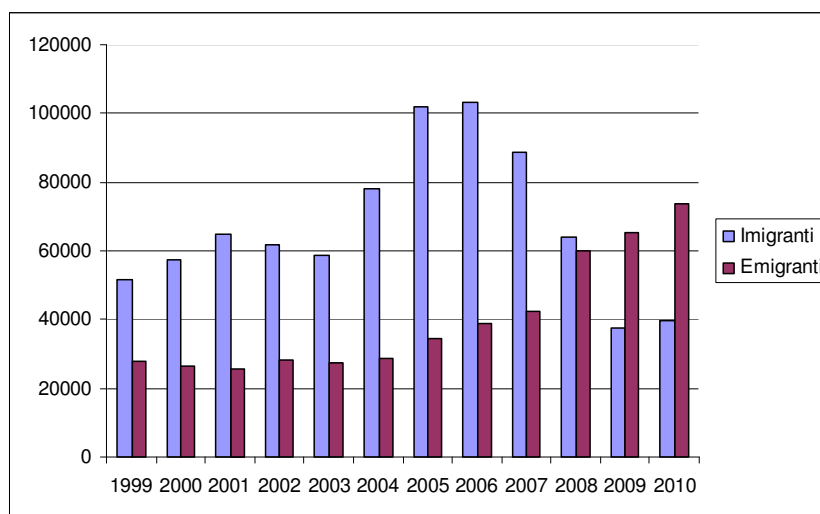
5.1.7 Vývoj migrace

V minulosti zažívalo Irsko obrovské odlivy populace v závislosti na hospodářské situaci země. V době ekonomického útlumu docházelo ke značné migraci obyvatel. Naopak v devadesátých letech a na začátku 21. století se Irsko stalo hostitelskou zemí pro statisíce imigrantů. Současně v tomto období došlo k poklesu emigrace.

V důsledku hospodářské recese však opět došlo k nárůstu emigrace obyvatelstva a k útlumu migrantů, kteří do Irska směřují.

V Grafu 5.7 je zobrazena dlouhodobá migrace obyvatelstva v letech 1999-2010. Až do roku 2007 byl mezi přílivem a odlivem obyvatelstva značný nepoměr. Nejvýraznější jsou roky 2005 a 2006, kdy došlo ke zvýšení počtu přistěhovalců. V následujícím roce počet imigrantů klesl, stále však převyšoval počet emigrantů. V roce 2009 nastal obrat a dochází k čisté emigraci obyvatelstva, která pokračovala i v roce 2010.

Graf 5.7 Migrace obyvatelstva v roce 1999-2010

Zdroj: Eurostat, 2012g a Eurostat, 2012h (vlastní zpracování)

5.2 Nápravná opatření

Vládní nápravná opatření, která by měla navrátit udržitelný ekonomický růst, se týkají především zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky, ekonomického růstu a zaměstnanosti. Ozdravení ekonomiky by mělo být podpořeno z velké části exportem, který v uplynulých dvou letech vykazoval růst a vláda dále předpokládá, že i v budoucnosti

bude růstový. Opatření se dále zaměřují na veřejné finance, kdy chce vláda dosáhnout snížení rozpočtového deficitu.

V roce 2008-2010 proběhla na záchranu ekonomiky konsolidace veřejných financí. Většina opatření, která byla vykonána, se uskutečnila na straně výdajů. Došlo ke snižování mezd zaměstnanců veřejné správy a také ke snížení stavu státních zaměstnanců. Také se přistoupilo ke snížení sociálních a kapitálových výdajů (Haugh, 2011).

Opatření, která vedla ke zvýšení příjmů, se týkala zavedení nových daní a zvýšení plateb na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění. K dalšímu zvýšení příjmů došlo v roce 2011 a 2012, kdy byl rozšířen základ u daní z příjmu a snížení některých daňových úlev (Haugh, 2011). Daně z příjmů společností zůstaly nezměněny (Department of Finance, 2012).

Zvýšení daňových příjmů prostřednictvím rozšíření daňového základu u daně z příjmů, byla některými kritizována (Kirby, 2010), protože tato vládní opatření jsou velkou zátěží pro pracovníky a nedotknou se subjektů, které z dřívějšího ekonomického boomu těžily nejvíce. Kirby tvrdí, že je potřeba zvýšit zdroje příjmů ze všech zdrojů, jak z práce tak z kapitálu.

Na roky 2010-2014 má Irsko k dispozici záchranný balíček v hodnotě 85 miliard eur. Velkou část, 67,5 miliard eur, si půjčilo od Evropské unie, Spojeného království, Švédska a Mezinárodního měnového fondu. Zbýlých 17,5 miliard, které země použije na záchranu ekonomiky, jsou vlastní rezervy Irska. Asi 35 miliard z těchto 85 miliard by mělo být rozděleno na rekapitalizaci irských bank. Zbýlá část je určena na snížení mezery mezi vládními příjmy a výdaji (Kinsella, 2011).

Tato finanční pomoc je podmíněna řadou úsporných opatření, která navrhl Mezinárodní měnový fond (MMF). Cílem je napravit fiskální nerovnováhu, splatit dluhopisy postižených bank a představit nabídkově orientovaná opatření, která zlepší mzdovou konkurenceschopnost irské ekonomiky. Úsporná opatření navržená MMF, kterým se Irsko zavázalo, jsou konsolidace veřejných financí, reforma finančního sektoru a strukturální reformy trhu práce (Kinsella, 2011).

V roce 2010 irská vláda vydala Národní ozdravný plán 2011-2014, který by měl pomoci navrátit udržitelný růst irské ekonomiky. Vláda v něm stanovila strategii pro zvýšení konkurenceschopnosti, růstu produktu a zaměstnanosti. Největší důraz

je kladen na export, který by měl pomoci nastartovat domácí ekonomiku (Department of Finance, 2012).

Dále chce vláda podle tohoto plánu snížit podíl rozpočtového deficitu na HDP na 3 % do konce roku 2014. Splnění tohoto úkolu je důležité pro správné fungování ekonomiky v eurozóně (Department of Finance, 2012).

Vláda chce také přistoupit na snížení minimální mzdy, protože příliš vysoká minimální mzda brání vyšší zaměstnanosti mladých lidí a pracovníků s nízkou úrovní kvalifikace (Department of Finance, 2012).

Vláda také zahájila novou strategii s názvem Trading and Investing in a Smart Economy, která má podpořit zahraniční obchod (strategie uvádí, že klíčovými obchodními partnery by měly zůstat Spojené státy a Velká Británie), turismus a investice. Strategie se zaměřuje na specifické sektory a trhy a měla by přinést 150 000 nepřímých a 150 000 přímých pracovních míst. Tato strategie se zaměřuje také na možnost přílivu nových přímých zahraničních investic (Department of Finance, 2012).

Pro Irsko budou důležitá zvláště nápravná opatření týkající se veřejných financí, aby nedošlo k narůstání vládního dluhu. Vládní strategie, která má pomoci oživit ekonomiku je především založena na exportu, proto by nebylo vhodné zvyšovat daňovou sazbu pro podniky. Zvýšení těchto daní by také mohlo zabránit růstu přímých zahraničních investic, protože pro potenciální investory byl vždy lákadlem především nízký daňový režim.

6 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit dopady světové krize na ekonomiku Irska. Podstatná část práce je také věnována příčinám finanční krize. V Irsku měla finanční krize kořeny stejně jako ve Spojených státech na trhu s nemovitostmi. Jednou z hlavních příčin byl boom v poskytování úvěrů. Ten byl umožněn díky uvolněným podmínkám pro poskytování úvěrů a také nedostatečnou finanční regulací. Svou roli sehrál také čím dál tím víc prosperující sektor stavebnictví. Závislost Irska na stavebnictví se zvyšovala, jak ze strany produkce tak ze strany zaměstnanosti.

Světová krize zasáhla Irsko z evropských ekonomik téměř nejvíce. Irsko se vlivem krize nyní potýká s vysokým zadlužením, s poklesem produkce a ekonomické úrovně, se zvyšující se mírou nezaměstnanosti a poklesem osobní spotřeby a se vzrůstající emigrací obyvatel. Krize měla samozřejmě dopady i na další oblasti ekonomiky, v této práci jsou však uvedeny jen výše vyjmenované oblasti.

Vlivem krize došlo ke zhoršení veřejných financí. V průběhu let 2001-2007 zažívalo Irsko velmi příznivé období a dosahovalo téměř každý rok (kromě roku 2002) přebytkového státního rozpočtu. Od roku 2008 však již vykazuje deficit státního rozpočtu, který v roce 2010 dosáhl úrovně 31,3 % HDP. Další problém veřejných financí, který Irsko sužuje, je zvyšující se veřejný dluh. Podíl veřejného dluhu na HDP se až do roku 2007 dlouhodobě udržoval na relativně nízké úrovni asi 35 % HDP. Od roku 2008 dochází k nárůstu veřejného dluhu, v roce 2010 dosahoval 93 % HDP. Ke zhoršení stavu veřejných financí došlo hlavně kvůli prudkému poklesu daňových příjmů a značnému zvýšení vládních výdajů. V Irsku se také změnila daňová struktura, kdy se země odklonila od stabilních zdrojů příjmu jako jsou daň z příjmů fyzických osob, daň z přidané hodnoty a spotřební daně a stalo se více závislé na dani z příjmu právnických osob, dani z převodu nemovitosti a dani z kapitálových příjmů. Tyto tři poslední jmenované daně jsou více citlivé na hospodářský cyklus. V době kdy nastal ekonomický pokles, tak došlo k velkému snížení daňových příjmů, protože se Irsko soustředilo právě na tyto daně.

Ke zvýšení zadlužení došlo také u soukromého sektoru. Již v roce 2001 byla znatelná tendence zvyšování soukromého dluhu. Zadlužení soukromého sektoru se zvyšovalo z velké části kvůli rapidnímu zvýšení bankovních úvěrů spojených s nemovitostmi.

Jako u většiny zemí světa také v Irsku došlo k poklesu produkce. Největší propad byl zaznamenán v roce 2009, kdy HDP meziročně poklesl o 7 %. V roce 2011 tento ukazatel meziročně vzrostl o 0,7 % a na roky 2012 a 2013 se také předpokládá mírný růst.

V souvislosti s ekonomickým poklesem došlo také ke snížení HDP na obyvatele. V Irsku tento ukazatel před krizí dosahoval vysokých hodnot, v roce 2007 byl HDP na obyvatele téměř 60 tis. USD. V roce 2009 došlo ke snížení ekonomické úrovně Irska a HDP na jednoho obyvatele dosahoval necelých 50 tis. USD.

Také v oblasti zahraničního obchodu došlo k poklesu. U dovozu byl zaznamenán větší pokles než u vývozu, Irsko tak i v průběhu krize zůstává proexportní ekonomikou. V roce 2009 import meziročně poklesl téměř o 10 %, export klesl přibližně o 4 %. V roce 2011 sice hodnota importu dosahuje stále záporných hodnot, export však již meziročně vzrostl o 4 %. Také proto je cílem irské vlády soustředit se právě na export, který by měl být hlavním tahounem země z recese.

Krise dopadla také na obyvatelstvo, jak již bylo naznačeno v souvislosti se snížením ekonomické úrovně země. Došlo také ke snížení osobní spotřeby, kdy opět v roce 2009 došlo k největšímu propadu. Dopady měla krize také na míru nezaměstnanosti, která se pohybovala až do roku 2007 na stabilní úrovni 4-5 %. V roce 2008 došlo ke zvýšení a pokračovalo i v roce 2011, kdy míra nezaměstnanosti dosahovala 14,4 %.

Stejně jako v minulosti, kdy se v průběhu hospodářských krizí a otřesů zvyšovala emigrace i v průběhu let 2008-2010 došlo ke zvýšení počtu emigrantů. V roce 2008 byl počet imigrantů a emigrantů vyrovnaný, v následujících letech již počet emigrujících obyvatel převyšuje počet přistěhovalců.

Nápravná opatření vlády, která by měla zvýšit konkurenceschopnost, ekonomický růst a zaměstnanost, se soustředí hlavně na export, který v posledních dvou letech vykazoval růst a vláda počítá s růstem vývozu i v dalších letech. Prioritou pro irskou vládu je také náprava veřejných financí. Bylo tedy nutné snížit vládní výdaje a najít řešení pro zvýšení příjmů.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

CIHELKOVÁ, Eva et al, 2009. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje*. Praha: C.H. Beck. 273 s. ISBN 978-80-7400-155-0.

CIHELKOVÁ, Eva et al, 2008. *Mezinárodní ekonomie II*. Praha: C.H. Beck. 258 s. ISBN 978-80-7400-054-6.

CUPALOVÁ, Marcela, 2009. *Protikrizové plány v zemích EU*. Praha: Oeconomica. 19 s. ISBN 978-80-245-1547-2.

EVROPSKÁ KOMISE, 2009a. *The EU's Response to Support the Real Economy During the Economic Crisis: An Overview of Member States' Recovery Measures*. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 92 s. ISBN 978-92-79-11265-2.

EVROPSKÁ KOMISE, 2009b. *Economic crisis in Europe: causes, consequences and responses*. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 96 s. ISBN 978-92-79-11368-0.

FOSTER, John Bellamy a Fred MAGDOFF, 2009. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4.

HOLMAN, Robert, 2011. *Ekonomie*. 5. vyd. Praha: C.H. Beck. 696 s. ISBN 978-80-7400-006-5.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2010. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Praha: C.H. Beck. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.

JUREČKA, Václav et al, 2009. *Makroekonomie: základní kurs*. 2. vyd. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava. 299 s. ISBN 978-80-248-2065-1.

KALÍNSKÁ, Emilie et al, 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada. 228 s. ISBN 978-80-247-3396-8.

KIRBY, Peadar, 2010. *Celtic tiger in collapse: explaining the weaknesses of the Irish model*. New York: Palgrave Macmillan. 304 s. International political economy series. ISBN 978-0-230-23744-5.

KOHOUT, Pavel, 2010. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada. 266 s. ISBN 978-80-247-3583-2.

KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ et al, 2006. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.

MAC SHARRY, Ray, Padraic A. WHITE a Joseph J. O'MALLEY, 2000. *The making of the Celtic tiger: the inside story of Ireland's boom economy*. Cork: Mercier Press. 409 s. ISBN 1-85635-231-5.

ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM, 2011. *Krizová ekonomie: budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: Grada. 295 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

WOODS, Thomas E, 2010. *Krach: příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. Praha: Dokořán. 222 s. ISBN 978-80-7363-273-1.

Elektronické zdroje

BARRY, Frank, 2003. *Irish Economic Development over Three Decades of EU Membership*. [online]. [13. 3. 2012] Dostupné z: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/947_03_394-412.pdf.

BUSINESSINFO, 2011. *Dopady ekonomické krize na kohezní politiku EU* [online]. [1. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/dopady-ekonom-krize-kohezni-politika-eu/1000521/62196/?rtc=2>.

CENTRAL BANK OF IRELAND, 2012. *Central Bank Quarterly Bulletin Q1* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.centralbank.ie/publications/Pages/QuarterlyBulletin.aspx>.

CENTRAL STATISTICS OFFICE, 2012a. *National Accounts* [online]. [27. 3. 2012].

Dostupné z:

<http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/economy/2010/NIE1995-2010.xls>.

CENTRAL STATISTICS OFFICE, 2012b. *Principal Statistics* [online]. [28. 3. 2012].

Dostupné z: <http://www.cso.ie/en/statistics/labourmarket/principalstatistics/>.

CENTRAL STATISTICS OFFICE, 2012c. *Quarterly National Accounts* [online]. [5. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/economy/current/nie.pdf>.

CENTRAL STATISTICS OFFICE, 2011. *Measuring Ireland's Progress 2010*. Stationery Office, Dublin, Ireland. 102 s. ISBN 978 1-4064-2562-8.

CIA, 2011. *The World Factbook* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ei.html>.

CLARKE, Blánaid a Niamh HARDIMAN, 2012. *Crisis in the Irish Banking System* [online]. Abingdon: Routledge. [20. 3. 2012]. Dostupné z:
<http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gearywp201203.pdf>.

COLEMAN, Meredith J., 2003. *The Republic of Ireland's Economic Boom: Can the emerald isle sustain its exponential growth?* [online]. Pennsylvania: University of Pennsylvania Law School. [11. 3. 2012]. Dostupné z:
[http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume21/issue4/Coleman21U.Pa.J.Int'lEcon.L.833\(2000\).pdf](http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume21/issue4/Coleman21U.Pa.J.Int'lEcon.L.833(2000).pdf).

DEPARTMENT OF FINANCE, 2012. *Databank* [online]. [29. 3. 2012]. Dostupné z:
<http://databank.finance.gov.ie/>.

DEPARTMENT OF FINANCE, 2012. *The National Recovery Plan 2011-2014* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z: <http://budget.gov.ie/The%20National%20Recovery%20Plan%202011-2014.pdf>.

EUROSTAT, 2012a. *Statistics* [online]. [3. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipspd10&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012b. *Statistics* [online]. [9. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012c. *Statistics* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00021&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012d. *Statistics* [online]. [8. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00023&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012e. *Statistics* [online]. [8. 4. 2012] Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>.

EUROSTAT, 2012f. *Statistics* [online]. [5. 4. 2012] Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012g. *Statistics* [online]. [5. 4. 2012] Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00176&plugin=1>.

EUROSTAT, 2012h. *Statistics* [online]. [5. 4. 2012] Dostupné z:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00177&plugin=1>.

HAUGH, David, 2011. *Getting Back on Track: Restoring Fiscal Sustainability in Ireland* [online]. OECD Economics Department Working Papers, No. 909, OECD Publishing. [7. 3. 2012]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg0t004q1d3-en>.

HONOHAN, Patrick, 2009. *What Went Wrong in Ireland?* [online]. [14. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.tcd.ie/Economics/staff/phonohan/What%20went%20wrong.pdf>.

KELLY, Morgan, 2009. *The Irish Credit Bubble* [online]. UCD School of Economics. [31. 3. 2012] Dostupné z: <http://www.ucd.ie/t4cms/wp09.32.pdf>.

KINSELLA, Stephen, 2011. *Is Ireland Really the Role Model for Austerity?* [online] [9. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gearywp201122.pdf>.

LEON, Rene et al., 2010. *The Celtic Tiger's Tale: Ireland's Information and Communication Technology Cluster* [online]. Harvard Business School. [15. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.isc.hbs.edu/pdf/Student_Projects/Ireland_ICT_2010.pdf.

OECD. *Central Government Debt* [online]. [23. 4. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=8089>.

OECD. *Key Short-Term Economic Indicators: Exports* [online]. [23. 4. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=9185#>.

O'SULLIVAN, Kenneth Patrick Vincent a Stephen KINSELLA, 2011. *Financial and Regulatory Failure: The Case of Ireland* [online]. [13. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gearywp201136.pdf>.

THE WORLD BANK, 2012a. *Data* [online]. [1. 3. 2012]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>.

THE WORLD BANK, 2012b. *Data* [online]. [15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?page=2>.

THE WORLD BANK. 2012c. *Data* [online]. [18. 3. 2012]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/FS.AST.DOMS.GD.ZS/countries>.

Seznam tabulek

Tab. 3.1 Podíl vládního dluhu na HDP (v %)

Tab. 3.2 HDP na obyvatele v USD v letech 1997-2007 (běžné ceny)

Tab. 3.3 Vývoj exportu zboží v letech 1995-2006

Tab. 4.1 Podíl domácích úvěrů poskytnutých bankovním sektorem na HDP (%)

Tab. 4.2 Meziroční tempa růstu jednotlivých odvětví v letech 2003-2007 (v %)

Tab. 4.3 Zaměstnanost ve stavebnictví v letech 2005-201

Tab. 4.4 Podíl vybraných daní na celkových daňových příjmech (v %)

Tab. 4.5 Pokles daňových příjmů v letech 2008 a 2009 (v %)

Tab. 5.1 Celkové vládní příjmy a výdaje a státní deficit v roce 2001-2010 (v % HDP)

Seznam grafů

Graf 5.1 Veřejný dluh v Irsku, EU-27 a eurozóně (v % HDP)

Graf 5.2 Podíl soukromého dluhu na HDP (v %)

Graf 5.3 Meziroční tempo růstu reálného HDP v letech 2001-2011 (v %)

Graf 5.4 Vývoj celkového exportu a importu (v %)

Graf 5.5 Meziroční změna osobní spotřeby (v %)

Graf 5.6 Míra nezaměstnanosti v roce 2002-2011 (v %)

Graf 5.7 Migrace obyvatelstva v roce 1999-2010

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Eva Ester Lukášová

Eva Ester Lukášová